Jakubec, Ondřej

Malíř a grafik Rudolf Michalik ve světle svého olomouckého "archivu" (1922–1940)

Opuscula historiae artium. 2021, vol. 70, iss. 2, pp. 218-241

ISSN 1211-7390 (print); ISSN 2336-4467 (online)

Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/144990
Access Date: 27. 11. 2024
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

Malíř a grafik Rudolf Michalik ve světle svého olomouckého „archivu“ (1922–1940)*

Ondřej Jakubec

The study is based on the finding of a hitherto unknown private archive of Rudolf Michalik (1901–1993), a prominent artistic figure of inter-war modern art in Olomouc. The collection of documents is stored in the Historical Archive of the Regional Museum in Olomouc and offers an opportunity not only of a detailed enrichment of information about this artist, but also to learn about the networking of this personality in his given socio-cultural relations. Against the background of the special situation of multi-ethnic and multi-cultural Olomouc with its Czech, German, Jewish elements, this archive also makes an eloquent statement about the historical positioning of this artist. At the same time, this unique example leads to reflection on the biographical method as a special instrument of the field of art history.

Keywords: Rudolf Michalik; Olomouc; archive; anthroposophical art

doc. Mgr. Ondřej Jakubec, Ph.D.
Seminář dějin umění, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno / Department of Art History, Faculty of Arts, Masaryk University, Brno
e-mail: jakubec@phil.muni.cz

Nedávno domácí dějepis umění opět tematizoval klíčový aspekt uměleckohistorického výzkumu – autorství, jemuž byl v roce 2018 věnován 6. sjezd historiků umění.[1] K tomu snad může přispět i tento text, který vychází z nálezu dosud neznámého soukromého archivu Rudolfa Michalika (1901–1993), zajímavé umělecké osobnosti meziválečné Olomouce. [*obr. 1*] Soubor dokumentů je uložený v Historickém archivu Vlastivědného muzea v Olomouci a dosud stál stranou badatelské pozornosti. Každý takový soubor osobních pramenů jistě nabízí příležitost k obohacení stávajícího pohledu na uměleckou (historickou) osobnost, k níž se váže. V kontextu dějin umění to současně vede k promýšlení biografické metody jako žánru, ale i obecného problému přístupů k poznávání minulosti. Koncept autora a autorské intence je historicky proměnlivý fenomén,[2] který byl podroben postmoderní revizi (Michel Foucault, Roland Barthes ad.), jež potlačila autonomní subjekt autora vůči sociálně-sémiotickému kontextu. Pohled sémiotiků přitom radikálně kritizoval exkluzivitu autorství jako interpretativního produktu („*authorship is not given but produced*“).[3] Nicméně, i přes tuto vyhrocenou jednostrannost přineslo rozšíření „horizontů autorství“ nepochybně obohacení tradičního konceptu dějin umění, založeného na principech substancionality a esenciality.[4] Na jedné straně je tak jisté, že umělecké dílo vzniká v síti různých sociálních, kulturních a „produkčních“ vztahů, na straně druhé je vždy individuálním vstupem autora.[5] A právě Michalikův „archiv“ může poskytnout dobrou příležitost jak pro studium umělce jako jedince, tak kontextuálního chápání jeho existence, povahy i tvorby. Různorodý materiál, ve své pestrosti zdánlivě marginální a nekoherentní, přitom může rozrušit pojetí autora ve smyslu jeho stabilního, „slovníkově“ uzavřeného charakteru. Primární pramenný materiál oproti tomu představuje identitu svého původce v četných fasetách jeho osobnosti i aktivit a je výmluvným dokladem jeho sociálního zasíťování, v němž se prezentoval, adaptoval a na různých úrovních komunikoval. Pokud je cílem dějin umění vysvětlit historicky konkrétní intenci uměleckého díla (nikoliv umělce!),[6] pak je pro to Michalikův „archiv“ jedinečnou příležitostí.

Michalik byl patrně sám původcem svého „archivu“, a tak se lze dotknout dalšího aktuálního (interpretačního i metodologického) fenoménu, a to umělcova archivu jako formy sebeprezentace či způsobu utváření identity.[7] V tomto případě to sice není archiv v plnohodnotném významu tohoto často konceptuálního jevu, přesto s ním sdílí jako *„médium uchovávání“* základní charakter, jako prostor, kde se minulost v dokumentech jen neschraňuje, ale vytváří.[8] A především klade podstatnou otázku, jak s danými informacemi naložit. Michalikův „archiv“ může být svou strukturou podobný obsahu domácího Archivu výtvarného umění, který shromažďuje zdánlivé marginálnosti (pozvánky, zprávy, texty, výstřižky, fotografie, navštívenky apod.).[9] Způsob historického nakládání s takovými doklady může být různý – od selektivního, jenž se zaměří jen na podstatné prameny, které nějak osvětlují uměleckou tvorbu, až po prostě evidenční, který podá výčet všeho. Neboli, první způsob může být více interpretativní, vykládající osobnost tvůrce a jeho díla, druhý je pak více „archivářský“. Ve skutečnosti reakcí historika na tyto prameny může být více, ve všech případech však pomoci nich bude různým způsobem konstruovat obraz umělce. Nepominutelným aspektem archivu je, do jaké míry jej chápat jen jako utilitárně uspořádanou dokumentaci, a nakolik ve svém výběru a struktuře představuje projev sebestylizace. Je nepochybné, že sám výběr dokumentů, respektive vědomé rozhodnutí o jejich uchování umělcem, je zprávou, která promlouvá o jeho osobnosti. Nenabízí jen cestu k jeho dílu jako „objektu“, ale i způsob k porozumění tvůrci jako „subjektu“. Archiv tedy poskytuje praktickou výpověď, stejně jako umožňuje nahlédnout do složitých vrstev Michalikovy osobnosti a jeho životního kontextu, oscilujícího mezi idealistickou utopií duchovní harmonie a klopotnou realitou existenčních obtíží a snahou o uznání. Sebe-dokumentaci či sebe-historizaci prostřednictvím archivování lze chápat jako nástroj sebe-reflexe i reflexe sociálních aktivit umělce, souvisejících s vlastním principem umělecké tvorby jako *„sociální praxe“*.[10] Archiv umělce nemůže nikdy být jen prostou dokumentací, ale i *„odezvou rozporuplné historické paměti“*.[11] Ukazuje bytostně individuální, subjektivní a fragmentární uchování minulosti, s nímž je nakládání historika vždy delikátní záležitostí.

Oba fenomény – autorství i archivu – zásadním způsobem akcentují roli umělce oscilující mezi autonomním subjektem a jeho společenským rámcem, stejně jako problematizují tvůrčí čin a význam uměleckého díla v polaritě/komplementaritě tvůrčího génia (a jednoty subjektu i objektu) a kontextu percepce jako pole, kde se význam utváří. Specifický archivní konvolut Rudolfa Michalika, který i v rámci pouhých dvou desetiletí shromažďuje velmi rozmanitý materiál, umožnuje představit komplexní životní peripetie a umělecký/kulturní/sociální kontext Michalika právě tím, jak prostředkuje řadu nekoherentních, detailních mikropříběhů. Mikropříběh Rudolfa Michalika je ale stejně tak součástí většího příběhu německy mluvících umělců v kontextu moderního umění českých zemí, jenž je po právu stále více zkoumán.[12]

Malíř a grafik Rudolf Michalik

Rudolf Michalik patří k osobitým, byť poměrně marginálním postavám umění první poloviny 20. století, náležející do osobité linie spirituálně orientované malby.[13] Hovoří se o něm jako o představiteli druhé generace antroposoficky orientované domácí moderny.[14] Vedle figurálních, křesťansky či duchovně založených prací jej tato poloha dovedla až k abstraktnímu vyjadřování *„duchovní věcnosti“*.[15] Michalik to interpretoval jako snahu znázornit obraz nebo ideu *„druhé přírody“* či nadpřírody (*„Übernatur“*).[16] Je proto znám jako antroposoficky zacílený malíř, jehož působení se tradičně zasazuje do regionálního rámce. Není divu, že jeho jméno spíše rezonuje v lokální historiografii a naopak absentuje např. v přehledových *Dějinách českého výtvarného umění*.[17] Samostatné výstavy Michalika byly organizovány rovněž na regionální úrovni – Kabinet grafiky v Olomouci (1966/1967), Dům umění města Brna (1967), Muzeum Mohelnice (1967) a zejména „rehabilitační“ výstava v Muzeu umění Olomouc (2002).

Rudolf Michalik se narodil 14. ledna 1901 v Olomouci, kde po obecné škole navštěvoval německou vyšší reálku (1912–1919) a poté zde vstoupil do abiturientského kurzu při německé obchodní akademii. Nato vystřídal několik manuálních profesí a své životní tápání při hledání tvůrčího způsobu práce vyřešil odchodem na Státní akademii umění a řemesel ve Vratislavi (Staatliche Akademie für Kunst und Kunstgewerbe), kde po tři semestry (1923–1924) navštěvoval ateliér kresby Arnolda Buscheho a ateliér restaurování. Poté přestoupil na Akademii výtvarných umění v Praze, do ateliéru Franze Thieleho, kde studoval v letech 1924–1928 (a v letním semestru 1924 patrně navštěvoval grafickou speciálku Augusta Brömseho). Svá studia však formálně nezavršil, na přelomu let 1927/1928 je byl nucen ukončit. Důvodem byly jeho ilustrace překladu Goethovy básně *Paria*,[18] které vytvořil bez souhlasu školy.[19] Svůj vztah ke studiu ve srovnání s živou uměleckou zkušeností nicméně vyjevil při hodnocení Brömseho výstavy v roce 1925 – *„pro studium to má větší cenu než deset akademií“*.[20] Poté se Michalik vrátil do Olomouce a působil jako svobodný umělec.

Doba třicátých let patří k umělecky nejintenzivnějším obdobím Michalikova života, včetně jeho zapojení do kulturního života.[21] Byl členem olomoucké pobočky Metznerbundu (od 1933), Gesellschaft für Kunstfreunde in Olmütz (od 1933), Klubu přátel umění v Olomouci (od poloviny třicátých let), Skupiny olomouckých výtvarníků (od 1937) a Gesellschaft für zeitgenössische Kultur in Olmütz. Patřil též k příslušníkům antroposofických kruhů (Anthroposophische Gesellschaft in Deutschland a Antroposofické společnosti v Československu)

i ke členům Obce křesťanů, společenství inspirujícího se myšlenkami Rudolfa Steinera.[22] V Olomouci se sblížil s uměleckými osobnostmi i s okruhem dalších kulturních aktérů, literátů, zvláště bibliofilů v čele s překladatelem Ottou Františkem Bablerem (1901–1984), Michalikovým spolužákem.[23] Utvářela se zde zvláště přátelsky sevřená, duchovní antroposofická skupina,[24] která se scházela mj. v Michalikově ateliéru – vedle filantropa Josefa Nedvěda, bibliofila Antonína Kubise byla členkou i Johanna Spunda (1898–?), výrazná osobnost učitelky, sběratelky a vedoucí Německé veřejné knihovny v Olomouci.[25] Ve třicátých letech Michalik pravidelně recenzoval místní, české i německé výstavy a byl činný na širokém poli kulturní publicistiky (*Mährisches Tagblatt*, *Nordmährerland* a *Olmützer Anzeiger*). Organizoval též výstavy a přednášky.[26] Byl i autorem „umělecko-historických" studií, např. o Janu Kryštofu Handkem, olomouckých barokních kašnách či zdejším orloji.[27] Na konci třicátých let se Michalik věnoval i restaurátorským pracím, od roku 1938 pro Městské muzeum v Olomouci (Museum der Hauptstadt Olmütz). Počínaje rokem 1942 zde pracoval jako řádný zaměstnanec, kustod uměleckých sbírek. Po nuceném odchodu na frontu (1943) a následném zajetí odešel po válce s rodinou do Řezna, kde působil jako zaměstnanec tiskárny. Zde také 17. října 1993 umírá a zachovává hlavní osobní archiv, s nímž badatelé (zvláště David Voda) pracovali. Existence nově nalezeného olomouckého „archivu" korespondence a dokumentů dosud registrována nebyla a její představení snad nabídne zájemcům pobídku pro další studium.

Olomoucký „archiv" Rudolfa Michalika[28]

Konvolut korespondence a rozličného písemného materiálu se zachoval v kartonovém pořadači a je pečlivě roztříděn abecedně, dle adresátů, kdy jsou jednotlivá písmena oddělena alfabetickými pořádacími listy. Časový rozsah dokumentů vymezují léta 1922 a 1940. Původ tohoto neznámého souboru dokumentů ve sbírce Historického archivu Vlastivědného muzea může souviset s Michalikovým působením v předchůdci této instituce, městském muzeu. V muzeu rovněž pracovala jeho nejmladší sestra Helena, která v dubnu 1945 předala řediteli muzea Robertu Smetanovi (1904–1988) soubor 325 děl svého bratra, které byly uschovány v muzejním krytu.[29] Je možné, že se společně s nimi dostal do muzejních sbírek i tento „archiv" osobních písemností.

S největší pravděpodobností uspořádal svůj osobní „archiv" Michalik sám a pečlivý přístup, jaký k utřídění materiálu volil, nejspíše odráží jeho vlastní, k preciznosti tíhnoucí charakter. Svědčí o tom nejen důsledné abecední řazení, ale především skutečnost, že jsou zde uloženy i ryze osobní dopisy a současně docela marginální doklady (podací lístky, stvrzenky, účty za nákupy manželky, vzorky papíru apod.).[30] Michalik si rovněž uchovával některé dopisy v kopiích. Systematickou snahu uspořádat dokumenty naznačují i dodatečné přípisy dat napsané tužkou, jež patrně označují data další korespondence či Michalikových odpovědí. Podobně jsou tužkou v záhlaví některých osobních dopisů doplněna či zvýrazněna jména pisatelů. Jistě se jedná jen o fragment, který byl dán nejspíše tím, že jej Michalik uspořádával zpětně a řada dokladů a dopisů, na něž dochovaná korespondence odkazuje, chybí.

Konvolut Michalikova „archivu" nepředstavuje jednotný typ materiálu, zvláště korespondence, který by umožňoval standardní prezentaci formou regest. Různorodost dokumentů a zejména jejich množství zde vedou k jinému, více „vyprávěcímu" a kontextuálnímu způsobu prezentace. Cílem není jen seznámit s danými písemnostmi, ale vystihnout jejich pomocí pozici Rudolfa Michalika jako umělce. Jakkoliv jsou dokumenty řazeny abecedně, a v rámci toho chronologicky sestupně (pokud se týkají jednoho adresáta), volí následující představení jiné kritérium, nikoliv dokumentačně výčtové, ale tematické. Účelem přitom není podrobně analyzovat všechny doklady, pouze v některých případech se zdálo vhodné přiblížit více jejich charakter, zejména v případě osobních dopisů. Ty výmluvně osvětlují povahu pisatelů a současně nabízejí možnost dobře poznat formu vzájemných vztahů.

Rodinné a osobní záležitosti

Nejstarší písemnosti představuje bohatá korespondence Michalika se svým strýcem Wilhelmem Wankem, vrchním účetním, který pracoval v cukrovarech ve Šlapanicích u Brna a později v Hrušovanech nad Jevišovkou (Mährische Zucker-Industrie).[31] [*obr. 2*] Intenzivní výměna dopisů, jejich tón i živý zájem o synovcovu životní dráhu svědčí o blízkém vztahu pisatelů. V nejstarších dopisech se informují o rodinných záležitostech, mladý Rudolf Michalik podává zprávy o svých studiích, některé z jeho dopisů jsou psány těsnopisem. Zajímavý je odraz Michalikova rozhodnutí věnovat se studiu umění ve Vratislavi, které jeho strýc podporuje.[32] I nadále pak Wilhelm Wanke sleduje synovcovy pokroky, v roce 1924 mu přeje úspěch v jeho další „*Arbeitsperiode*".[33] Ještě v dopisech z počátku třicátých let rodina Wankeů se zájmem sleduje Michalikovu tvorbu a oceňují jeho křesťanská, spirituální témata.[34] Wilhelm Wanke synovce významně podporoval; dopisy mezi lety 1923–1925 dokládají zasílání větších částek (500–1 000 Kč), zjara 1924 v rámci velikonočního přání obdržel 500 Kč s komentářem: „*Das versprochene goldene Osterei dem Künstler, Herzliche Ostergrüsse von Onkel W.*"[35]

S Michalikovým studiem ve Vratislavi jsou spojené další doklady: rukou psané instrukce z tamního policejního ředitelství z 31. března 1923, vztahující se k jeho „*Einreise nach Breslau*" a povinnosti se zde hlásit k pobytu. Strojopisný doklad z 30. června 1923 poskytuje potvrzení inspekto-

ra akademie Fiebigera, že Michalik navštěvoval akademii v jarním (letním) semestru 1923 a může pokračovat i v zimním.

V jednom listu se Michalikův strýc ohrazuje proti synovcovu plánu studovat umění, aby mohl pracovat jako učitel kreslení. Považuje to za příliš nízký cíl.[36] Michalik nicméně po svých studiích zvažoval, nejspíše z existenčních důvodů, i tuto možnost a byl veden v evidenci Ministerstva školství a osvěty jako uchazeč o místo učitele. Ze dne 7. listopadu 1930 je datována výzva ředitele státní reálky v Kašperských Horách Stohniga ve věci Michalikovy „*Professurkandidatur*". Na toto povolání k výkonu služby má dle ministerské direktivy reagovat a informovat jej, zda hodlá nastoupit jako zastupující pomocný učitel. K dopisu je připojen rukopisný koncept odpovědi, kde Michalik děkuje za nabídku, ale pro množství pracovních zakázek musí odmítnout. Další podobná výzva pochází z 13. května 1931 od ředitele státního reálného gymnázia v Kežmarku Viktora Sohna, jenž Michalikovi specifikuje podmínky jeho nástupu od září 1931. K listu je opět připojen koncept odpovědi Michalika, v níž informuje, že by měl zájem, ale pro řadu uměleckých zakázek to není možné. Komunikace s ministerstvem v této věci trvala i nadále, jak dokládá výzva adresovaná Michalikovi 22. března 1933, v níž je žádán o vyplnění formuláře v rámci této učitelské (profesorské) kandidatury. Michalik si rovněž uchoval výzvu z 10. ledna 1936, kterou Reichsverband deutscher Mittelschullehrer in der tschechoslowakischen Republik inzeroval učitelské místo v reálném gymnáziu v Litoměřicích.[37] Ještě z 27. ledna 1940 si Michalik evidoval výzvu protektorátního Ministerstva školství (Ministerium für Schulwesen und Volkskultur) ve věci své registrace v soupisu kandidátů profesury, s dotazem, zda má i nadále zájem pracovat v rámci vyšších a středních škol v protektorátu. Zvažované učitelské angažmá Michalika bylo asi obecněji známo, neboť v dopise Johanny Nowak z 4. listopadu 1937 se jej pisatelka dotazuje, zda pracuje ve státních službách jako učitel („*ein Staatliches Lehramt bekleiden*").

Zájem o školské místo souvisí s neutěšenými finančními poměry Michalika a jeho rodiny. Také o tom přinášejí shromážděné doklady svědectví. Nezřídka jsou to různé urgence za platby – např. výzvy odborové organizace českých výtvarníků v Praze za nezaplacení členského příspěvku za léta 1938–1940 (Michalik byl přijat jako člen organizace dne 24. června 1937). K poslední Michalik připsal výmluvné „*nicht bezahlt*".[38] Komplikované životní podmínky odráží i koncept dopisu adresovaný na jméno „Jech" ze dne 6. března 1933.[39] V dopise už potřetí zoufale urguje platbu za obraz: „[...] *peníze potřebuji velmi nutně a že mi není možno čekati na ně déle než do 15t. m. Doufám, že uznáte, že jakožto malíř nemám tolik prostředků, abych čekal tak dlouhou dobu na peníze, s nimiž předem počítám, a že jsem Vám onen obraz namaloval a poslal jenom v předpokladě, že onu částku ihned*

1 – Antonín Kubis, **Rudolf Michalik ve svém ateliéru**, fotografie, 1936

[podtrženo] *vyrovnáte.*" Reflexe existenčních starostí je přítomna i v dopise Margarety Morgenstern z 19. února 1935, jež urguje autorský honorář, jakkoliv si je vědoma, že sám Michalik musí „*mit Geldschwierigkeiten zu kämpfen*". Dalším dokladem finanční nejistoty a neuhrazených závazků může být i výzva, kterou mu v únoru 1935 zaslal podpůrný studentský spolek (Verein Deutsche Studenten Fürsorge. Akademischer Wirtschaftskörper an den deutschen Hochschulen in Prag), žádající o úhradu pohledávky 525 Kč. Podobné závazky se nacházejí v Michalikově korespondenci se sudetoněmeckou Arbeitsgemeinschaft Volksbund für das Deutschtum im Ausland (Bund Deutscher Osten, Gauverband Sudetenland), ze srpna až října 1940, urgující splátku půjčky 300 korun.[40] Michalik se v odpovědi omlouvá a odvolává na špatnou finanční situaci (žije totiž „*in recht engen wirtschafltlichen Verhältnissen*") a prosí o odklad. Dluh uhradí, jakmile se jeho finanční poměry zlepší.

Michalikovu snahu po rozšíření příjmu dokládají v konvolutu i pečlivě evidované výzvy o uměleckých cenách a stipendiích, které si uchovával v rámci materiálů zasílaných Odborovou organizací českých výtvarníků v Praze. Např. o vypsání Nadace manželů Brejchových za rok 1938 pro zchudlé nebo choré umělce české (sic!) národnosti, 11. října 1939; vyhlášení stipendia 5 000 korun Ministerstva školství a národní osvěty pro mladé umělce na studijní cestu do Říše, 22. října 1940; dvakrát založený leták o vypsání nadace Aloise Turka pro spisovatele, malíře a sochaře – pro vynikající díla umělců české národnosti z října 1940; trojí exemplář informačního letáku Odborové organizace a S.V.U. Mánes o vypsání nadace z fondů Jana Štursy, Jana Kotěry a Jana Preislera za léta 1938–1940; Leták S.V.U. Mánes

upozorňující na vypsání cen [výroční ceny České akademie věd a umění, fond Leopolda Schmidta, fond M. Klusáčkové, fond Vojtěšky a Františka Heidelbergových, fond Julie a Josefa Maudrových (oba poslední jen pro českou národnost)].

Osobitou výpověď podává i dopis[41] přátelům k Vánocům 1930, kde je informuje o záměru připravit jim jako vánoční pozornost soubor svých grafik (tzv. Vánoční mapu; do roku 1933 vydal čtyři tyto mapy),[42] prezentující jeho poslední práce. Zmiňuje přitom své finanční těžkosti a odvolává se na krizi, s níž musí bojovat, podobně jako sv. Michal s drakem (naznačuje svůj původní záměr rozesílat fotografie svého akvarelu *Michal–drakobijec* z roku 1929).[43] Omluvným tónem poukazuje, že je ve finančních záležitostech velmi neobratný („*ich bin aber ein sehr schlechter Geschäftsmann*"). Zmiňuje současně Ottu F. Bablera, od něhož měla tato idea (honorované) vánoční pozornosti vzejít. Mluví přitom o Bablerovi jako člověku, kterého sužují stejné finanční starosti (je podobný „*Drachenkämpfer*"), ale je prý rovněž velmi špatný obchodník. Laskavě vyzývá své přátele, aby jej podpořili a nenechali tak toto dílo zaniknout. Michalikovy finanční poměry ilustruje i přiložená výpověď z olomouckého ateliéru Teresin Schwarzové z 1. října 1937, patrně pro neplacení nájmu. Úzkostlivou pozornost věnovanou financím ilustruje i uschované rozhodnutí olomoucké městské rady o snížení nájmu v jeho bytě ze dne 30. května 1938.

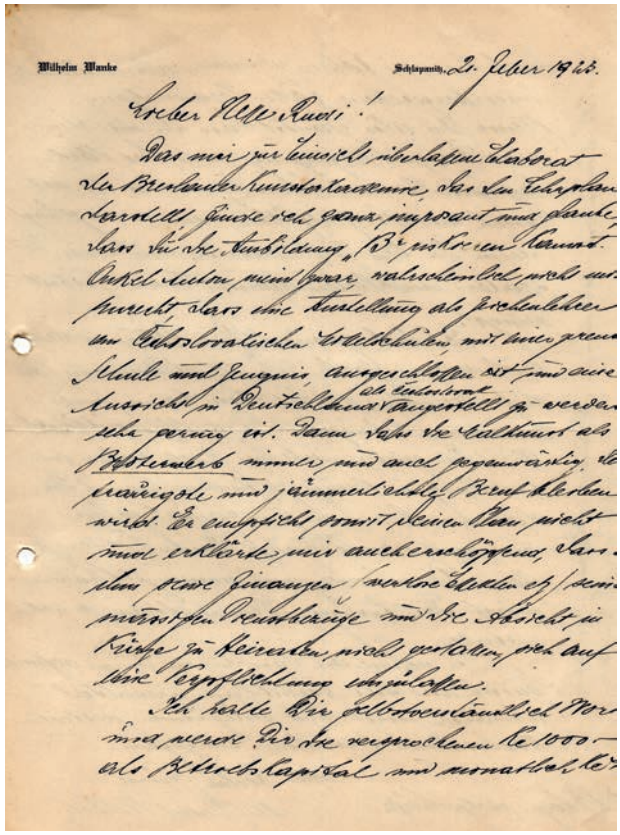
Wilhelm Wanke Schlapanitz, 20. Jeber 1923.

Lieber Neffe Rudi!

Das mir zur Einsicht überlassene Elaborat der Breslauer Kunstakademie, das den Lehrplan darstellt, finde ich ganz imposant und glaube, dass du die Ausbildung „B" riskieren kannst. Onkel Anton meint zwar, wahrscheinlich nicht mit Unrecht, dass eine Anstellung als Zeichenlehrer an Čechoslovakischen Mittelschulen, mit einer grossen Schule und Genuss, ausgeschlossen ist und eine Aussicht in Deutschland als Čechoslovak angestellt zu werden sehr gering ist. Dann dass die Malkunst als Broterwerb immer und auch gegenwärtig, die traurigste und jämmerlichste Beruf bleiben wird. Er empfiehlt somit deinen Plan nicht und erklärte mir auch erschöpfend, dass ihm seine Finanzen (verkehrte Effekten etc.) seine mässigen Dienstbezüge und die Absicht in Kürze zu heiraten, nicht gestatten, sich auf eine Verpflichtung einzulassen.

Ich halte Dir selbstverständlich Wort und werde Dir die versprochenen Ke 1000.– als Betriebskapital und monatlich Ke

2 – Dopis Michalikova strýce Wilhelma Wankeho synovci, 20. únor 1923

Sítě uměleckých kontaktů a vazeb

Z uměleckohistorického hlediska jsou nejzajímavější informace o zakázkách a také kontaktech Michalika s umělci, které mapují jeho umělecké aktivity i sociální vazby. Příklady osobní korespondence ze třicátých let dokládají též mezinárodní dimenzi jeho kontaktů i velmi blízké vztahy s některými umělci. Dnem 3. listopadu 1932 je datován rukou psaný, srdečný dopis Hanse Wilhelma Wildermanna (1884–1954),[44] který děkuje za zaslání Michalikových prací. Wildermann, významný scénograf, malíř a sochař, působil na vratislavské Akademii umění (ovšem až od roku 1926, tedy dva roky po Michalikově odchodu). Věnoval se také ilustracím bibliofilií,[45] v čemž možná spočíval předmět kontaktu. O rok později (10. dubna 1933) je datován ještě vřelejší dopis z Delftu (Oude Delft) od J. van der Werffa, který Michalikovi děkuje za jeho psaní a zásilku; jeho „*Mappe*" se mu zdají „*sehr sympatisch*". Rád by pro prezentaci jeho práce něco udělal, ale obává se, že vzhledem k ekonomické situaci v Holandsku to nebude tak lehké. Kdyby přece jen navštívil Holandsko, bude v jejich domě vždy vítán. Dopis je uzavřen výzvou, aby Michalik zase brzy napsal něco o své práci a názorech na umění. S holandským prostředím navázal kontakt také prostřednictvím korespondence s Gerhardem Reischem (1899–1975), antroposoficky orientovaným malířem (a básníkem) slezského původu, který od počátku dvacátých let nacházel cestu ke Steinerově filozofii.[46] S Michalikem se patrně seznámil na vratislavské akademii, kde studoval v letech 1921–1926. Na přelomu let 1932 a 1933 pobýval v Holandsku, v souvislosti se svou výstavou v Rijksmuseu. Z té doby pochází korespondenční lístek od manželů Gerharda a Dithy (Edithy) Reischových z 9. ledna 1933, adresovaný manželům Michalikovým. Popisují zdejší uměleckou situaci i postavení zahraničních umělců a uzavírají pozdrav přáním brzkého shledání.

Dalším příkladem kontaktů se zahraničním prostředím je dopis od rakouského spisovatele a básníka Richarda Plattensteinera (1878–1956),[47] datovaný 3. ledna 1934. Děkuje v něm Michalikovi za dar jeho (vý)tisku, který chválí zejména jeho barevnou složku, neboť je „*getragen von einer bestimmten Weltanschauung in Form und in Farbe um die große Harmonie ringen* […]. *Sehr stark hat mich Ihre Farbenfreudigkeit für Ihre Künstlertum eingenommen das in ihr mit einem großen Farbgenie verbunden ist*." Jejich známost musela být delší a patrně souvisela s příslušností Plattensteinera k antroposofickým kruhům. V dopise pozitivně komentuje stoupající kvalitu Michalikových prací. Text je proložen úvahami o charakteru umění jako zápasu člověka na cestě k jeho spáse/poznání („*Künstlermensch im Ringen*"). Na jednom místě připomíná svůj spisek *Mahatma*[48] a kvituje, že v Michalikovi nalezl po-

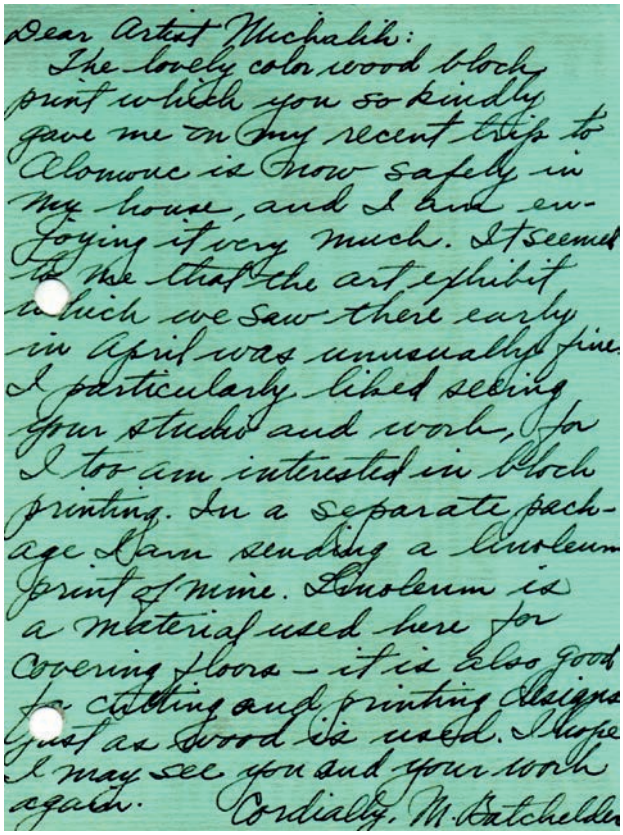
Dear Artist Michalik:
The lovely color wood block print which you so kindly gave me on my recent trip to Olomouc is now safely in my house, and I am enjoying it very much. It seemed to me that the art exhibit which we saw there early in April was unusually fine. I particularly liked seeing your studio and work, for I too am interested in block printing. In a separate package I am sending a linoleum print of mine. Linoleum is a material used here for covering floors – it is also good for cutting and printing designs just as wood is used. I hope I may see you and your work again.
Cordially, M. Batchelder

3 – Dopis Marjorie Batchelder s vlastním linorytem It's Angeltime Again, recto a verso, 30. léta 20. století

zorného čtenáře. Sám se ale s Gándhího učením neidentifikuje, spíše prý následuje přátele Krista[49] a dle něj Gándhí nemůže v Evropě mnoho zapůsobit, mimo neopomenutelnou inspiraci, kdy jako světlo z východu osvětluje zdejší končiny a posiluje křesťanství. Stejně jako připomínaný cíl antroposofie: *„die Anthroposophie bei der Erneuerung der ethischen, gottlichen Weltanschauungswerte zu bedeutsamen Aufgaben berufen sind*."[50] Nakonec vyjadřuje naději, že si o tomto budou moci v Olomouci blíže pohovořit a v postskriptu projevuje radost nad úspěchem jisté olomoucké výstavy.

S antroposofickými kruhy souvisí i lístek od antroposoficky a steinerovsky orientovaného lékaře Anthony Gerrita Degenaara (1902–1982),[51] odeslaný ze švýcarského Dornachu dne 14. prosince 1935. Děkuje Michalikovi za dopis, vyjasňuje si nedorozumění a zmiňuje se o některých uměleckých návrzích pro Goetheanum. Korespondence byla patrně iniciována Michalikovou návštěvou dornašského Goetheana, kterou podnikl v srpnu či září 1935.[52] Dalším příkladem Michalikových kontaktů s antroposofy v zahraničí jsou doklady od Julia Hebinga (1891–1973), malíře, člena antroposofické společnosti a propagátora goethovské a steinerovské teorie barev. Tu publikoval ve svých třináctidílných sešitech *Briefe zur Farbenlehre*. Právě těch se týkají dva dopisy (jeden datovaný 22. února 1939) sdělující termíny vydání dalších čísel. Přiložená je i vizitka informující o změně berlínské adresy malíře a jeho ženy Evy Hebing (roz. Schuchhardt). Antroposofická orientace pojila Michalika i v rámci členství ve zmíněné Obci křesťanů (Spolek přátel obce křesťanů v Praze),[53] pro kterou v letech 1934–1935 graficky zpracoval křestní, svatební a úmrtní listy.[54] Dne 4. srpna 1937 jej Ludvík Chlubna jejím jménem žádal o osm exemplářů časopisu *Práh*. S osobními kontakty souvisí i uschovaná pozvánka na svatbu dne 22. května 1938 (Alexandr Waulin a Eliška Strnadová), která měla proběhnout v prostorách Obce na Staroměstském náměstí v Praze.

Zajímavým příkladem Michalikových kontaktů se zahraničními osobnostmi je korespondenční lístek od Marjorie Batchelder (McPharlin, 1903–1997), loutkářky a autority loutkového divadla ve Spojených státech amerických,[55] jež působila i jako učitelka na Women's College of Art ve Floridě. Nedatovaný list, doplněný jejím barevným linorytem, svědčí o vřelém dojmu z osobního setkání v Olomouci. [*obr. 3*] Michalikovi („*Dear Artist Michalik*") děkuje za „*the lovely color wood block print*", který jí dal při její nedávné cestě do Olomouce. Zmiňuje výstavu, již společně navštívili v dubnu, a konstatuje, jak moc se jí líbil jeho ateliér a práce. S ohledem na své umělecké zájmy posílá vlastní linoryt a vyzdvihuje jeho přednosti. Nakonec vyjadřuje naději, že se zase někdy setká s ním a jeho prací.

V zachovaném konvolutu Michalikovy korespondence vysvítá pestrý svět kontaktů především s umělci

působícími v českých zemích. Více dopisů pochází od manželky Augusta Brömseho Elsy, rozené Schünemann.[56] Dílo tohoto umělce, v jehož grafickém ateliéru se Michalik krátce školil, na něj hluboce zapůsobilo a nepřekvapí, že byl v roce 1933 patrně spojen se snahou založit v Olomouci Společnost Augusta Brömseho. Z doby jeho studií v Praze se zachoval dopis O. F. Bablerovi, který jasně ozřejmuje Michalikův obdivný vztah k umělci: *„Mimo výstavu Prinkeho jsem nic lepšího ze současného umění zde v Praze neviděl než toto velké životní dílo.“*[57] Nejstarší dopis od Elsy Brömse pochází z 15. října 1931, děkuje mu za jeho milý list a zasílá požadované adresy některých německy hovořících výtvarníků z českých zemí (Wilhelm Krick, Otto Förster) a doporučuje jeho pozornosti práce dalších (Norbert Hoschsieder, Fritz Stonner), zvláště poukazuje na nejvíce nadaného, již zesnulého žáka jejího muže Rudolfa Krausse (1900–1930), jehož práce má u sebe. Posílá mu současně recenzi o výstavě skupiny žáků jejího muže (buď se jednalo o některou ze starších výstavy umělecké skupiny Die Pilger z první poloviny dvacátých let,[58] spíše však o druhou výstavu skupiny Prager Secession).[59] Na závěr vyslovuje ochotu jakkoliv mu pomoci. Toho se týká další list z 22. května 1935, v němž Else Brömse informuje Michalika o daru 200 Kč, uděleném jménem August Brömse-Gesellschaft. [*obr. 4*] Ta byla založena po smrti manžela (1925) jí a několika jeho žáky mj. právě k podpoře umělců stipendii.[60] V posledním psaní (korespondenčním lístku z 22. října 1936) se Else Brömse omlouvá, že u sebe už nemá žádné práce Rudolfa Krausse, nicméně jej informuje o aktuální, velmi pěkné výstavě Brömseho a jeho okruhu, kde je Krauss zastoupen. Patrně diskutované přípravy olomoucké výstavy (Metznerbundu) se týká jiná zpráva, v dopise Emmy Meisel (1885–1942) z teplického muzea[61] ze dne 20. listopadu 1936. [*obr. 5*] V něm Michalika informuje o výstavě „*Brömse und sein Kreis*“, organizované Elsou Brömse, a přikládá k tomu adresy vystavujících umělců. Tohoto okruhu umělců se týká i dopis malíře Otto Förstera (1904–1998), odeslaný dne 23. října 1931 z Karlových Varů. Informuje v něm Michalika o aktuální výstavě a posílá kontakty na umělce (Norbert Hochsieder, Rudolf Krauss, Fritz Stonner, Rudolf Jakubek, Wilhelm Krick).

K tomuto okruhu umělců se vztahoval i korespondenční dopis (z 21. září 1930) historika umění Otto Kletzla (1897–1945),[62] sekretáře jím spoluzaložené skupiny Prager Secession (1928). Kletzl se výrazně angažoval v rámci soudobého německého umění v Československu a v roce 1928 byl také spoluzakládajícím členem časopisu *Witiko*. V lístku informuje Michalika o svém listopadovém příjezdu do Olomouce, na přednášku s promítanými „světelnými obrazy“ („*Lichtbildervortrag*“), patrně organizovanou některým z uměleckých či kulturních spolků.[63] Jako téma navrhujeme „*Meisterwerke deutscher Kunst des Mittelalters*“, žádá honorář 400 Kč a mluví o publikaci studie. Sděluje rovněž, že na počátku příštího roku je připravena přehlídka umělců Prager Secession v Brně. Dotazuje se, zda by bylo poté možné výstavu v Olomouci převzít, s podporou tamní Společnosti pro soudobou kulturu (Gesellschaft für zeitgenössische Kultur).

Záležitostí Michalikem organizovaných výstav, zejména olomoucké pobočky Metznerbundu, se týkají i další dopisy, jež rozkrývají strukturu jeho uměleckých kontaktů, stejně jako jeho uměleckou orientaci. V roce 1935 reagoval na Michalikovu výzvu účastnit se podzimní výstavy Metznerbundu prof. Bruno Goldschmitt (1881–1964),[64] z mnichovské školy řemesel.[65] Omlouvá se, že nemůže poslat žádné práce pro připravovanou přehlídku, neboť všechny jsou na jiných výstavách. Michalik v těchto záležitostech komunikoval především s německými umělci působícími v českých zemích. V roce 1936 mu z Chebu odpovídá člen Metznerbundu Franz Gruss (1891–1979), který se s přátelskými a kolegiálními pozdravy omlouvá, že nemůže přijet pro své závazky v Liberci a Chebu, kde má provádět velkoformátové nástěnné malby.[66]

Další dopis týkající se přípravy výstavy olomouckého Metznerbundu byl Michalikovi adresován 22. března 1930, ze strany Sdružení výtvarných umělců Slezska (Vereinigung bildender Künstler Schlesien), zastoupeného pozdějším nacistickým exponentem PhDr. Wernerem Kudlichem (1903–1945), který od roku 1921 působil jako ředitel Městského muzea v Opavě a současně byl správcem uměleckých a archeologických sbírek Slezského zemského muzea.[67] Korespondence se týká možnosti převzetí obrazů (výstavy?) malíře Paula Gebauera do Olomouce.[68] Werner Kudlich s tím souhlasí, informuje, že jeho poslední práce (25 obrazů většího formátu) jsou úspěšně vystaveny v opavském „Landesmuseu“. Upozorňuje na potřebu sladit termín, neboť se výstava bude přesouvat ještě do Brna, Prahy, Drážďan a Vratislavi. Michalik Gebauerovo umění oceňoval jako „*obsahově velmi aktuální*“, ve svých kritikách však současně problematizoval jeho „*snahu po ‚německém‘ umění*“.[69]

Pisatelkou dalšího dopisu byla naopak oběť holokaustu, Emma Meisel (1885–1942),[70] významná kulturní osobnost, propagátorka moderního umění, kritička a jednatelka Sekce pro výtvarné umění muzejní společnosti Teplice-Šanov (Sektion für bildende Kunst der Museums-Gesellschaft Teplitz-Schönau).[71] Umělecká sekce, založená roku 1932, se soustřeďovala na podporu a prezentaci místních umělců, tedy umění jazykově německých tvůrců. Emma Meisel děkuje Michalikovi v dopise ze dne 20. listopadu 1936 za informace o výstavě a za velmi zajímavý článek o umění. Ten se prý líbil zvláště malíři Rudolfu Jakubkovi,[72] zejména proto, že zmiňoval i jeho práce. Poskytuje rovněž adresy umělců, jejichž prezentaci připravuje Else Brömse. Listopadové výstavy Metznerbundu v Olomouci se týká i zmínka o díle Rudolfa Krausse,[73] kdy Emma Meisel žádá, aby po skončení výstavy byly jeho grafiky zaslány jeho ženě Eliot Krauss (Hranice u Aše/Rossbach bei Asch); gratuluje

mu současně za dobrou koupi jednoho z Kraussových listů. Uvádí i dojednání o úhradě za grafické listy vystavujícího Richarda Heinricha Teschnera (1879–1948), kterou má zaslat přímo jemu.[74] Děkuje Michalikovi rovněž za zaslání katalogu. [*obr. 5*]

Organizace olomouckých výstav se týká i dopis ze dne 4. listopadu 1937 od Johanny Nowak,[75] odepisující Michalikovi patrně jménem Willi Nowaka (1886–1977), zakládajícího člena Osmy, Prager Secession a od roku 1929 německého profesora pražské akademie. Psaní se týká pozvání na olomouckou výstavu, na které by se zvláště kvůli Michalikovi osobně rád podílel. Omlouvá se však, že s ohledem na jiné závazky (příprava výstavy členů Prager Secession od 24. listopadu), stěhování a zejména povinnosti profesora nemůže – vše toto jej v práci oslabuje („*Arbeitskraft lähmen*"). Děkuje mu za fotografie, které jsou milou vzpomínkou. Zmiňuje rovněž možnost pomoci, kterou od příštího roku W. Nowak zaštiťuje v rámci „*eine Hilfsaktion für notleidende Künstler*", kdy na něj bude rovněž pamatovat.[76]

Co se týče Michalikovy komunikace s umělci, je v největším počtu dochována korespondence s malířem a grafikem Wilhelmem Johannem Krickem (1905–?), členem Metznerbundu žijícím v Jabloneckých Pasekách (Schlag/Gablonz an Neisse). Nejstarší dopis Kricka pochází z března 1932, snad navazuje na zprostředkování kontaktu ze strany Else Brömseové. Krick Michalika informuje o své práci a stýská si, že se věnuje spíše reklamě a na uměleckou práci nemá čas. Informuje jej o skupině („*Verbund*") umělců (Inge Thiele, Kurt Hallegger, Rudolf Jakubek, Fritz Stonner, Wilhelm Krick). Pokud má zájem účastnit se jejich výstav, doporučuje mu napsat přímo na akademii, zde působící paní profesorce („*Prof.*") Inge Thiele,[77] která mu poskytne konkrétní odpověď. Následující dopis Kricka z 8. listopadu 1934 je o poznání srdečnější, vrací se ke svému pobytu na Moravě a nadšeně chválí Michalikovu práci. [*obr. 6*] Další dopis zaslal Michalikovi o Vánocích 1934.[78] Oslovuje jej „*Lieber Herr Kollege*" a sděluje mu své názory na umění, výstavy i antroposofii, kterou se sám dříve velmi silně zabýval. Následuje Krickův lístek z 21. října 1936, v němž mu zasílá kontakty na své kolegy z libereckého Metznerbundu (Rudolf Karásek, Richard a Edith Fleißnerovi, Adolf Götzl) a informuje jej, na jakých výstavách lze vidět jejich práce. Poslední zprávou je strojopisný lístek z 11. června 1940, s oslovením „*Lieber Kamarad Michalik*". Děkuje za Michalikův zájem a informuje jej, že už se dvakrát neúspěšně hlásil jako válečný dobrovolník („*Kriegsfreiwilliger*") a doufá, že už teď uspěje. Má špatné svědomí, když stojí stranou. Na závěr vyjevuje přání opět vidět nějakou jeho práci.

Jeden dopis potvrzuje kontakt s malířem a grafikem a členem Metznerbundu Karlem von Eichhoff (1889–1977),[79] žijícím v Rokytnici u Přerova. V srpnu 1940 spolu plánovali společnou cestu na výstavu do Mnichova na „*Grosse Kunstausstellung*" (propagandistická série výstav Große Deutsche

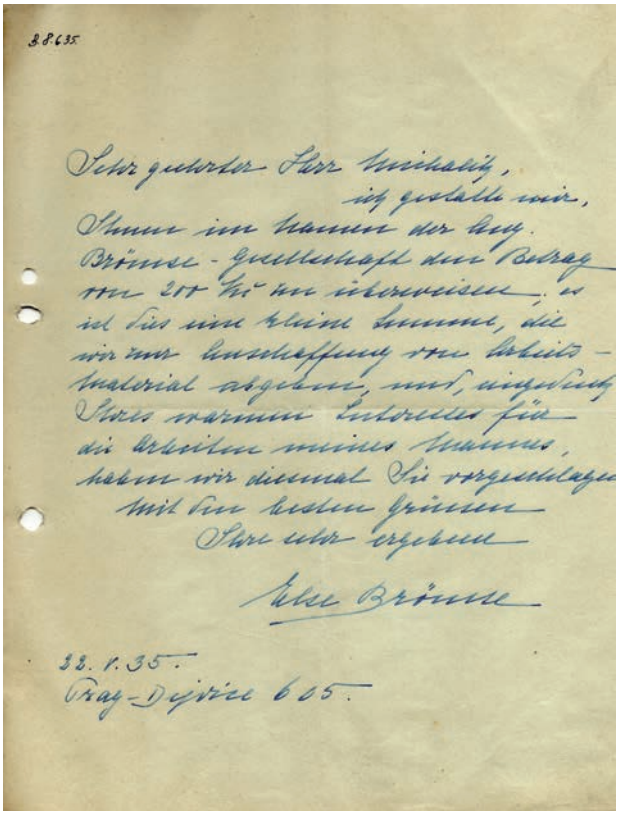
3.8.635

Sehr geehrter Herr Michalik,
ich gestatte mir,
Ihnen im Namen der Aug.
Brömse-Gesellschaft den Betrag
von 200 Kč zu überweisen, es
ist dies eine kleine Summe, die
wir zur Anschaffung von Arbeits-
material abgeben, und, eingedenk
Ihres warmen Interesses für
die Arbeiten meines Mannes,
haben wir diesmal Sie vorgeschlagen
Mit den besten Grüssen
Ihre sehr ergebene
Else Brömse

22. V. 35.
Prag-Dejvice 605.

4 – Dopis Elsy Brömse, 22. květen 1935

Kunstausstellung v mnichovském Haus der Deutschen Kunst, konaná v tomto případě jako 4. ročník v letech 1940 a 1941).[80] Eichhoff píše, že dostal, stejně jako Michalik, pozvánku od říšského protektora a těší se na společný odjezd (plánovaný na 25. srpna z Prahy). Vzpomíná i na setkání na olomoucké výstavě před několika lety v Olomouci a těší se na viděnou.[81] Této cesty do Mnichova se týká i Michalikův dopis, respektive jeho kopie z 12. září 1940 adresovaná prof. Heinrichu Hönichovi (1873–1957),[82] rektoru Akademie umění v Praze, a projevující potěšení nad společně stráveným časem při cestě na mnichovskou výstavu a vděk za možnost se s ním seznámit.

Společenský a umělecký kontext Rudolfa Michalika v Olomouci

Soubor Michalikovy korespondence přirozeně obsahuje bohaté stopy vazeb na další osobnosti a umělce z Olomouce a Olomoucka. Dva dokumenty připomínají v Olomouci působícího architekta Karla Fischera (1901–1948), který zde v roce 1926 otevřel vlastní ateliér a byl od roku 1931 předsedou olomouckého Metznerbundu.[83] Dokladem známosti je i nedatované poděkování za přání ke sňatku „*Karl a Margarethe Fischer*". Fischerovy osoby se týkají i dva nákresy tužkou na šedém papíře vztahující se k zakázce pro „*Frau Schinke*".[84] Představuje niku na fasádě, určenou pro výzdobu,

patrně se vztahující k malbě Madony s dítětem na plechu, kterou Michalik provedl roku 1939 (?) na fasádě domu čp. 167 na Dolním náměstí v Olomouci.[85]

Další olomouckou osobností rezonující v Michalikově korespondenci je i zmíněná Johanna Spunda, členka představenstva Metznerbundu.[86] Její dopis z 1. března 1937 zmiňuje úmysl darovat Michalikovi *„meinen Brömse“*, patrně grafický list. Ráda by se s Michalikem také příležitostně potkala a zjistila jeho názor na jednoho nejmenovaného mladého malíře, který sice nemá mnoho školení, ale zato disponuje *„malerische Erfindung“*.[87] S uměleckým prostředím Olomouce se váže i dojemný dopis z počátku roku 1939, který Michalikovi adresovala Marie Wohlrath. Děkuje mu za laskavá slova o jejím zemřelém bratru Hugovi, která projevil v nekrologu v *Moravském večerníku*. Hugo Wohlrath (1901–1939) byl vrstevníkem Michalika, s nímž sdílel zkušenost studia na akademiích ve Vratislavi a Praze a sbližovalo je i duchovní zaměření tvorby.[88] Podle Marie Wohlrath si jej bratr velmi považoval: *„sehr geehrter Herr als Mensch und Künstler stets sehr hoch geschätz.“* Informuje jej o záměru předat zdejší galerii (patrně Galerii Klubu přátel umění) několik obrazů. K dopisu je přiložen rukopisný seznam 19 položek (patrně sepsaný Michalikem, nahoře připsáno *„Wohlrad“*) ze dne 25. ledna 1939. [*obr. 7*]

Ryze osobním listem je dopis z 13. prosince 1939 od *„Mizzi“*, nejspíše Mizzi (Maria Antonia) Maneth (1898–1971), významné osobnosti moravské archeologie, pracující v archeologické sbírce uničovského městského muzea. [*obr. 8*] Michalika oslovuje familiárně *„Lieber Rudi“* a přikládá dopis pro *„Julli“*, kde píše o nadcházejících Vánocích a plánovaných vánočních dárcích. Zmiňuje rovněž neurčitý obraz, pro který si pojede. Spojení Michalika s olomouckými církevními kruhy zase dokládá vizitka Th. Dr. Ferdinanda Lipowského, faráře v Olomouci-Nových Sadech, na jejímž rubu je přípisem, datovaným 15. září 1939, zván k setkání u něj na faře.

Zajímavé svědectví o Michalikových kontaktech v Olomouci prozrazuje osobní, krátká zpráva Herminy Lang-Haier z 27. srpna 1940, v níž mu děkuje za přání k narozeninám její matky. Tou byla Leontina Anna Viktorie Haier, rozená Buchtová, sestra Richarda Buchty (1845–1894),[89] významného cestovatele a orientalisty, ale i fotografa a malíře, jehož sbírku věnovala právě Leontina Buchtová-Haier do sbírek dnešní Vědecké knihovny a Vlastivědného muzea v Olomouci. Leontina působila v Olomouci jako učitelka a vedoucí opatrovny pro děti předškolního věku, kde vypomáhala i Hermine Lang, která byla později přijata bezdětnými Haierovými jako členka rodiny a přijala jejich jméno. Její adoptivní otec Josef Alexander Filip Haier měl rovněž zajímavé rodinné vazby, sám působil jako úředník v olomouckých nemocničních institucích, ale jeho otec Josef Haier (1816–1891) byl rakouský akademický malíř, který po studiích ve Vídni a Mnichově krátce působil i v Olomouci (1848–1850).

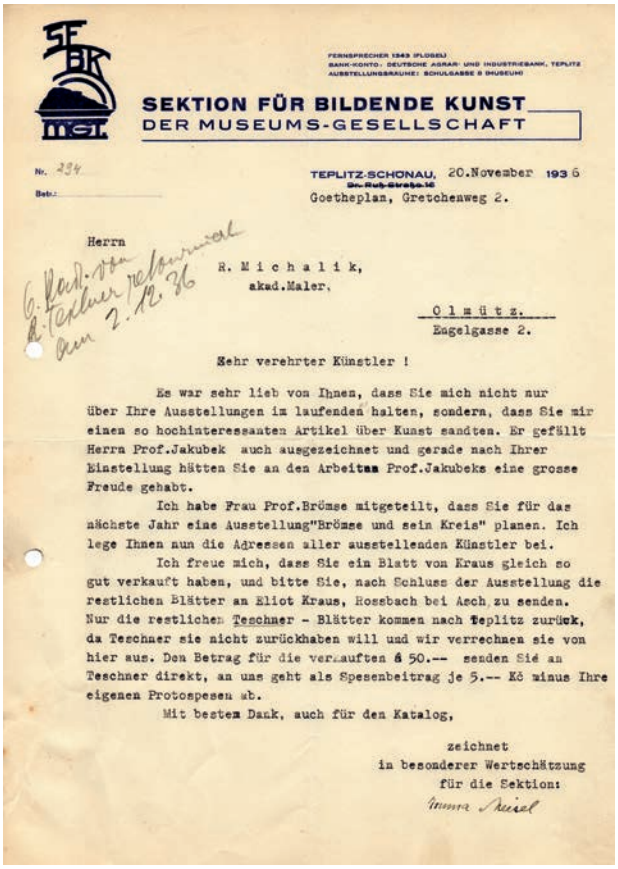

FERNSPRECHER 1343 (FLOSEL)
BANK-KONTO: DEUTSCHE AGRAR- UND INDUSTRIEBANK, TEPLITZ
AUSSTELLUNGSRAUME: SCHULGASSE 8 (MUSEUM)

SEKTION FÜR BILDENDE KUNST
DER MUSEUMS-GESELLSCHAFT

Nr. 234
Betr.:

TEPLITZ-SCHONAU, 20.November 1936
Goetheplan, Gretchenweg 2.

Herrn
R. Michalik,
akad.Maler,
Olmütz,
Engelgasse 2.

Sehr verehrter Künstler !

Es war sehr lieb von Ihnen, dass Sie mich nicht nur über Ihre Ausstellungen im laufenden halten, sondern, dass Sie mir einen so hochinteressanten Artikel über Kunst sandten. Er gefällt Herrn Prof.Jakubek auch ausgezeichnet und gerade nach Ihrer Einstellung hätten Sie an den Arbeiten Prof.Jakubeks eine grosse Freude gehabt.

Ich habe Frau Prof.Brömse mitgeteilt, dass Sie für das nächste Jahr eine Ausstellung"Brömse und sein Kreis" planen. Ich lege Ihnen nun die Adressen aller ausstellenden Künstler bei.

Ich freue mich, dass Sie ein Blatt von Kraus gleich so gut verkauft haben, und bitte Sie, nach Schluss der Ausstellung die restlichen Blätter an Eliot Kraus, Rossbach bei Asch zu senden. Nur die restlichen Teschner - Blätter kommen nach Teplitz zurück, da Teschner sie nicht zurückhaben will und wir verrechnen sie von hier aus. Den Betrag für die verkauften à 50.-- senden Sie an Teschner direkt, an uns geht als Spesenbeitrag je 5.-- Kč minus Ihre eigenen Protospesen ab.

Mit bestem Dank, auch für den Katalog,

zeichnet
in besonderer Wertschätzung
für die Sektion:
Emma Meisel

5 – Dopis Emmy Meisel, 20. listopad 1936

V prostředí Olomouce byla vedle umělecké a obecně kulturní působnosti Michalika výrazná i jeho činnost v městském muzeu, a to nejen jako (publikujícího) restaurátora.[90] O jeho angažmá a autoritě svědčí např. vyjádření k akviziční politice muzea. Také byl v muzeu pověřen přípravou výstavy k 50. narozeninám olomouckého umělce Rudolfa Mathera (1891–1975), zakladatele zdejší pobočky Metznerbundu, stejně jako sepsáním jeho monografie.[91] Byť Michalik získal oficiální místo restaurátora a kustoda uměleckých sbírek až v roce 1942, již dříve se podílel na akvizicích pro muzejní sbírky. To v jeho „archivu“ dokládá dopis, jenž mu dne 30. srpna 1939 adresoval Alois Husek z Přerova, v němž mu zaslal seznam děl ze své sbírky. V něm se uvádí: *„Quido Reni, akvarel;* [Anton] *Waldhauser, olej na plátně; dva kvaše Václava Mánesa; dvě práce Jana Kryštofa Handkeho; Philip Hamilton; D. Roger; Schitsohn* [Teutwart Schmitson?]*; Becker; Ferdinand Hodler;* [Emil?] *Zillich; Antonio Giordoni – vše akvarely a kresby“*.

Na přiloženém listu dokládá existenci posudků k jednotlivým dílům (mj. od *„prof. Riciho“*,[92] intendanta lombardských muzeí, či brněnského historika umění Eugena Dostála /1889–1843/). Vyzývá jej, aby se vyjádřil, o která díla by muzeum mělo zájem.[93]

V Michalikově „archivu“ je patrná i stopa jeho kontaktů na zdejší umělecké spolky, ovšem výhradně se týkající Sku-

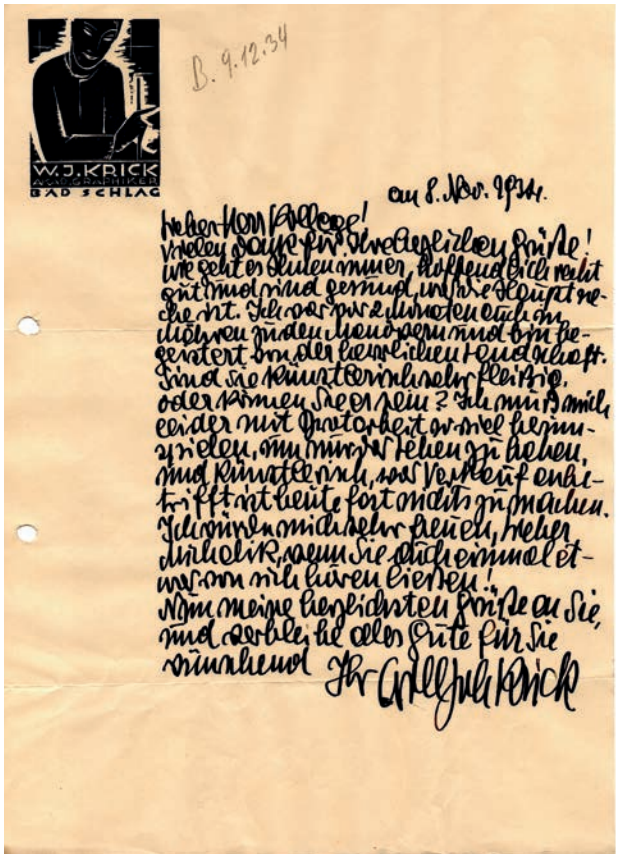

6 – Dopis Wilhelma Johanna Kricka, 8. listopad 1934

piny olomouckých výtvarníků. Ze dne 13. ledna 1937 pochází adresná výzva k Michalikově připojení se k nově se ustavující Skupině, zahrnující jména přípravného výboru, navrhovaných členů spolku a jeho cíle. K tomu je připojena rukou psaná, česká, odpověď Michalika z 15. ledna 1937 (snad koncept), v níž rád souhlasí a vítá založení nového uměleckého sdružení, které bude jako člen podporovat. [*obr. 9*] Dne 13. ledna 1939 adresoval předseda Skupiny, malíř Aljo Beran (1907–1990) a jednatel, sochař Jára (Jaromír) Šolc (1911–1987) Michalikovi poměrně striktní vytýkací dopis, s tím, že jako jiní řádně neplní povinnosti člena, neúčastní se bez omluvy schůzí a nepodílí se na činnosti. Vyměřují mu přitom pokutu 10 Kč. O týden později, 21. ledna, Michalik reagoval s omluvou, pokutu uhradí a rád bude přispívat k činnosti, ale současně píše, že to nelze vždy, zvláště když se s charakterem aktivit Skupiny ne vždy ztotožňuje. Dalším dokladem je žádost vedení Skupiny z 6. června 1939 týkající se jmenování doc. Jaromíra Pečírky (1891–1966) za čestného člena skupiny. Při té příležitosti získá „*mapu*“ sestávající z kreseb členů. Prosí tak Michalika o zaslání jeho „*charakteristické kresby*“. Poslední stopou kontaktu se Skupinou je strojopisný lístek z 28. září 1940, adresovaný jednatelce, malířce Martě Rožánkové-Drábkové (1882–1958) s prosbou o vyškrtnutí ze seznamu Skupiny olomouckých výtvarníků. Děkuje přitom všem členům za dosavadní přátelskou důvěru. Je zvláštní, že v Michalikově konvolutu absentují jakékoliv dokumenty týkající se jeho aktivit v rámci Metznerbundu či jiných (německých) uměleckých a kulturních spolků v Olomouci.

V Michalikově „archivu“ se vedle odkazů na výstavní činnost olomouckých uměleckých sdružení objevují také reference k jeho vlastním výstavním aktivitám. O brněnské výstavě, organizované spolkem katolických akademiků Moravan v roce 1939, informuje kopie Michalikova dopisu, který provází seznam jeho děl zaslaných na výstavu.[94] [*obr. 10*] Oznamuje, že do Brna zaslal dvě bedny s obrazy a lituje, že nemůže reflektovat na žádost o změnu a dodat další práce. Potřebuje je totiž k olomoucké výstavě pořádané ve stejné době. Informuje také, že obraz *Zvěstování* nemůže zaslat, neboť je v soukromém majetku v Šumperku. Na závěr prosí o výstavní katalog, pozvánky a reference v tisku. Z konce stejného roku je v jeho konvolutu dokladů založena výzva k přihlášce na výstavu Klubu přátel umění v Olomouci (bude se konat od 3. do 31. prosince 1939), s přiloženým potvrzením o árijském původu. Poslední dva doklady o jeho výstavní činnosti pocházejí z roku 1940. Dne 15. dubna 1940 jej spolu s dalšími německými umělci („*Werter Volksgenosse*“) oslovují „*Kreispropagandaleiter*“ a „*Kreishauptstellenleiter für Kultur*“ jménem Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei. Gau Sudetenland Kreisleitung Olmütz Kreispropagandaamt Hauptstelle Kultur s výzvou k účasti na výstavě plánované v termínu 12. až 27. května 1940 v Olomouci v rámci Týdne kultury. Cílem má být „*Kunstausstellung in der Art der bisherigen Metznerbundausstellungen*“, koncentrující se na kresbu a grafiku se záměrem představit tvorbu umělců „*unseres engeren Lebensraumes*“. Na závěr připojují důtklivý apel, aby se tentokrát umělci neopomněli zúčastnit. Na to navazuje ze dne 6. června 1940 poděkování stejných pisatelů pro podíl na výstavě a nezištnou („*selbstlos*“) spolupráci Michalikovi poukazují obnos 50 říšských marek – za jeho dvě krajinomalby pro krajskou správu NSDAP. Paradoxně dostal Michalik o rok později, v polovině roku 1941, úřední zákaz vystavovat, patrně související s jeho krátkým uvězněním v červnu toho roku.[95]

Zakázky a umělecká/obchodní strategie Rudolfa Michalika

V Michalikově „archivu“ lze sledovat další důležitý aspekt jeho umělecké činnosti, a to kontext jeho uměleckých zakázek. V první řadě je součástí shromážděných materiálů nemalé množství pečlivě seřazených dokumentů informujících o výzvách k vypisovaným uměleckým zakázkám. Např. z května 1933 jsou to rozsáhlé podmínky veřejné soutěže na figurální malby v interiéru nového Husova sboru na Královských Vinohradech, jež vypsala Rada starších Církve československé. Většinu těchto informací získával díky členství v Odborové organizaci českých výtvarníků v Praze (členem

se stal 24. června 1937 a jeho odborová legitimace s č. 1355 byla psána na bohemizované jméno „Michalík").[96] Z července 1939 je založeno sdělení o soutěži nakladatelství Melantrich na knižní ilustrace a o výzvě Správní komise hl. města Prahy na návrh propagačního letáku „Každý Čech jednou v Praze". Z dubna 1940 je zachována informace o soutěžích na dokončení náhrobku sv. Václava v pražské katedrále sv. Víta a na malířskou figurální výzdobu okna kaple sv. Jana Křtitele tamtéž.[97] Uchovávání právě těchto dokladů naznačuje, že Michalik uvažoval o svém možném angažmá, především s ohledem na to, že těmto výzvám konvenovalo jeho umělecké i osobní založení. V případě zájmu o tuto poslední zmíněnou soutěž lze zmínit tematicky související dopis z děkanského úřadu v Sobotce, týkající se soutěže na vitráže pro dvě okna, patrně ve farním chrámu, s vyobrazením sv. Anny a sv. Michala. V osobní zprávě Michalikovi děkan zakázku podrobně specifikuje.[98]

Další zprávy se týkají již skutečných zakázek či návrhů. Několik německy psaných dopisů je vedeno s ředitelstvím Lázní Luhačovice z počátku roku 1933 ve věci návrhu na propagační leták.[99] Ze dne 10. února 1933 pochází kopie Michalikova dopisu *„an die löbliche Kurdirektion in Luhačovice"* s odkazem na předchozí jednání s Jaroslavem Šnedrlem, zástupcem firmy J. Polášek & Co. v Holešově. Michalik vyjadřuje radost, že se pro něj rozhodli, referuje o podobě letáku a vyjadřuje souhlas s navrženými změnami, zejména v případě ústředního tématu postavy při lázeňském prameni. K tomu zajímavě dodává: *„Zu Letzterem möchte ich nur bemerken, dass ich nicht gern die pathetische Pose der männlichen Gestalt übersteigern möchte, um nicht das Gegenteil der beabsichtigen Wirkung zu erzielen."* Tento výklad o uměleckém charakteru plakátu doplňuje zvláštní přílohou (*„Anmerkungen zu dem Entwurf"*), kde své ztvárnění teoreticky komentuje úvahou o moderním pojetí reklamy a uměleckém provedení písma. [*obr. 11*] Za návrh požaduje honorář 4 000 Kč, s odůvodněním, že i když se jedná o plakát, neubírá to nijak na vysokých nárocích na uměleckou kvalitu, s odpovídajícími požadavky na finanční ohodnocení. Omlouvá se přitom, že píše německy, ale jen tak se dokáže lépe vyjádřit. Očekává však přirozeně z jejich strany komunikaci v českém jazyce. Přiložena je i rezervovaná odpověď ředitelství lázní z 13. února 1933. Vyjadřují sice vděk a potvrzují, že návrh se jim líbí, nicméně vyvracejí Michalikovu domněnku, že se jedná o závaznou objednávku, stejně jako jsou zaskočeni výškou honoráře, který je desetinásobný oproti avizované ceně. Se zřetelem k hospodářským poměrům a *„povšechnou tíseň"* by akceptovali čtvrtinový honorář, jinak by museli na daný návrh rezignovat.

O patrně úspěšnějším jednání informuje korespondence s rakouským augustiniánem Romanem Karlem Scholzem (1912–1944), narozeným ve Šternberku na Moravě a působícím v opatství Klosterneuburg.[100] Dne 2. září 1936 adresoval Michalikovi korespondenční lístek, kdy se

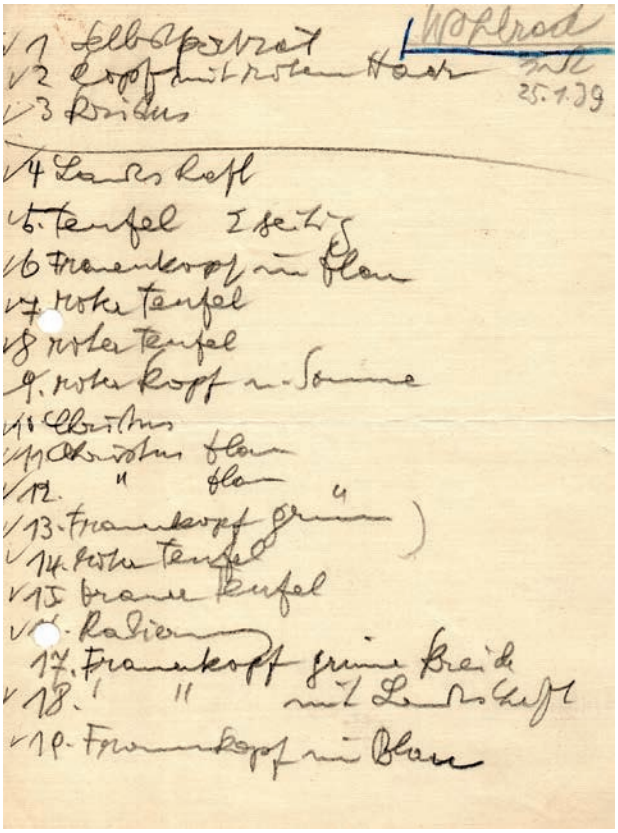

7 – Michalikův soupis prací (maleb?) z pozůstalosti Hugo Wohlratha, 25. leden 1939

omlouvá, že se dlouho neozval a nechal jej čekat. Potvrzuje, že sjednanou cenu uhradí v říjnu, v korunách. Vyjadřuje také zájem o jeho akvarel *„Werden"* a očekává nabídku ceny.[101] V dalším dopise z 27. listopadu 1939 se Scholz opět omlouvá za dlouhou odmlku. Vyjadřuje lítost ve věci jednání s Ing. Peintingerem, který zakoupil jiný obraz a nemohl tak úspěšně podpořit Michalika. Ten však má alespoň rychle poslat kresbu pro jeho ženu, která jej hodlá využít jako vánoční dar pro svého muže. V závěru si stěžuje na nedostatek času a povinnosti, jež jej tíží: *„Da bleibt wenig Zeit, Stimmung und Muße für das Schöne und die Kunst."*

O drobnější soukromé zakázce referují dva dopisy, respektive český dopis s poněkud odlišným německým konceptem z 3. května 1936.[102] Dopis je adresován panu Svobodovi v Praze a týká se zaslání dvou návrhů pro tisk oznámení o narození dítěte (Michalik to doplňuje osobním sdělením, že jako otec dvou dětí sám ví, jakou prožívá radost). V listu specifikuje provedení a dodává, že návrhy na exlibris zašle brzy.

V konvolutu korespondence je zachováno i několik dokladů o úspěšných Michalikových návrzích nejrůznějších utilitárních zakázek, zejména diplomů. V létě 1937 obdržel Michalik adresnou výzvu ze strany olomoucké Obchodní a živnostenské komory, která jej vyzvala k účasti na soutěži

Mähr. Schönberg, 13. XII. 39.

Lieber Rudi!

Deine beiden lieben Briefe habe ich erhalten, den letzten heute Mittwoch. Ich werde möglichst morgen zu Schlüsche gehen um das Bild. Mit dem ersten hat es ganz gut geklappt. Ich ging damals Sonntag zur angegebenen Zeit zu Schlüsche, traf aber den Herrn Archivar selbst nicht an. Ich liess mich aber nicht gleich wegschicken und Herr Schlüsche brachte mir nach einigen Minuten das Bild. Ich habe es Montag weggeschickt und gestern bereits das Geld erhalten. Wir könnten uns nun so auseinandersetzen, dass die Mutter 30 Rlb gibt dafür, damit du es vor Weihnachten hast. Als Gegenleistung erbitte ich mir (wenn durchführbar) noch einen Abzug von dem Olmütz-Holzschnitt (Rathaus, Dreifaltigkeit), ich habe nämlich meinen Garagent als Hochzeitsgeschenk an eine frühere Arbeitskollegin von Brest nach Hamburg geschickt.

Jetzt will ich auf deinen ersten Brief zurückkommen und kann dir mitteilen, dass es uns ungemein erfreut und er-

8 – Dopis Marie Antonie Maneth (Mizzi), 13. prosinec 1939

na „*návrh komorního diplomu*“.[103] V reakci Michalik předal návrh a specifikaci diplomu v technice barevného dřevorytu.[104] Podává přitom (česky) i osvětlení jeho ikonografie a formy: „*Pokud se týče obsahového pojetí, snažil jsem se zachytiti nejprostší, nejpodstatnější a výtvarnicky nejnázornější motivy obchodu /znázornění výměnného obchodu/ i živností a připojil jsme k tomu ještě tři jiné symbolické postavy, totiž průmyslu, zemědělství /ječmen/ a blahobytu. Při formálním vypracování kladl jsem zvláštní důraz na kompozičně jasné, také při pohledu z dálky působivé rozdělení ploch, jakož i na živý ale harmonický barevný dojem. Snažil jsem se, aby práce odpovídala také modernímu duchu, totiž upustil jsem ode všech pouze dekorativních forem a příkras a usiloval jsem o dílo stylisticky co nejprostší a nejoproštěnější.*“ Ve strukturování Michalikova výkladu návrhu a posloupnosti argumentů může dobře rezonovat strategie pro cílovou skupinu – nejprve obsáhle osvětluje technologii výroby, rozměry a doporučený materiál, poté vysvětluje obsah návrhu a teprve nakonec připojuje úvahu o charakteru výtvarného pojetí.

O Michalikově postavení v Olomouci (a snad o intervenci Roberta Smetany) svědčí v jeho „archivu“ dokumentovaná zakázka na čestný diplom města Olomouce pro Edvarda Beneše. Dopisem z 12. prosince 1936 se na něj obrací první náměstek starosty Olomouce Josef Lang se sdělením, že jej na základě usnesení městské rady (ze dne 11. prosince 1936) žádají o podání návrhu na diplom čestného občanství hl. města Olomouce pro prezidenta. Poměrně brzy nato, dne 9. ledna 1937, obdržel Michalik zprávu, že prezidium městské rady, v čele se starostou Richardem Fischerem (1872–1954; starostou v letech 1923–1939), rozhodlo o vítězství jeho návrhu. Přisuzují mu odměnu 300 Kč a za provedení honorář 500 Kč s tím, že bude proveden na nejlepším italském pergamenu. Dále specifikují dílčí změny a technické náležitosti, s informací, že v dalším se má obrátit na Dr. Smetanu, t. č. magistrátního koncipistu archivní a knihovní služby města Olomouce. Záležitosti se týká i dopis od Aloise Businského, majitele velkoobchodu s knihařskými potřebami z Prahy, ze dne 25. ledna 1937, adresovaný Františku Kunovskému (1886–1960), vlastivědci a knihaři, který s O. F. Bablerem a Rudolfem Michalikem vydával bibliofilie. Ve své zprávě trvá na tom, že jím nabídnutý italský pergamen je prvotřídní a vhodnější nelze zajistit.

Zprávu o zhotovování podobných diplomů přináší kopie Michalikova dopisu z 4. června 1940, adresovaného olomoucké cukrovarnické společnosti (Verein mährischer Zuckerfabriken in Olmütz) ve věci dvou diplomů pro zasloužilé zaměstnance.[105] K utilitárním zakázkám patřil i grafický návrh pro populární časopis *Rozsevač: Náboženský týdeník pro katolický lid*, vydávaný olomouckým arcibiskupstvím pro široké vrstvy věřících.[106]

Podobným typem zakázek pověřil Michalika v roce 1937 i Klub přátel umění v Olomouci,[107] jenž si u něj objednal grafiku, jako členskou prémii, kterou má nabídnout ze svých už hotových věcí. Michalik nabídl 100 ks dřevorytů *Tanec smrti*,[108] [*obr. 12*] a na základě toho Klub objednal „*jako premii v mapě se čtyřmi dřevoryty*“ celkem 400 ks dřevorytů od čtyř druhů tak, aby měli k dispozici 100 map vždy se čtyřmi různými dřevoryty.[109] Dochoval se i koncept Michalikovy odpovědi, kde potvrzuje objednávku s tím, že bude listy dodávat postupně, neboť tisk ručním lisem vyžaduje velmi mnoho času. Podobného typu práce se snad týká i kopie Michalikova dopisu pro „Arbeitsamt“ s připomenutím, že 30. června 1940 na jeho adresu zaslal účet „*über vier Photographiemappen zu 14 Blatt in die ich die Titelblätter und Textzeilen geschrieben habe*“ a žádá o proplacení 30 říšských marek.[110]

Zajímavý je soubor tří dopisů adresovaných Michalikovi z přelomu let 1939 a 1940 Annou Mastnou,[111] z olomouckého obuvnického obchodu Mastný a syn,[112] jenž odkazuje na praxi individuálního prodeje jeho prací. V prvním listu Anna Mastná nadšeně píše, že v zahradním pavilonu v parku viděla jeho obraz dámy ve zlatožlutém světle, který se jí moc líbil a chtěla jej ihned zakoupit „*do světnice*“. Jelikož neměla dostatek hotovosti, dotazuje se, zda je ještě k dispozici, neboť o něj má velký zájem. Transakce proběhla rychle a už o dva dny později děkuje za poslání obrazu, který kupuje za 1 200 Kč (Michalik se má zastavit v obchodě a část honoráře si má vybrat ve zboží). Po necelém půl roce ještě malíři sdělila, že rám jeho obrazu rušil soulad s nábytkem daného pokoje, a tak nechala jeho „*Osamělou duši, jakž Váš obraz nazýváme*“ přerámovat, a píše, že mu původní rám posílá zpět. Na závěr jej srdečně zve, aby se podíval, jak je obraz v nové adjustaci krásný.

Několik exemplářů korespondence se týká grafických prací Michalika vznikajících v rámci bibliofilských edicí O. F. Bablera. Ze dne 29. ledna 1929 to je česky psaný korespondenční lístek, který Bablerovi adresovala vdova po Alessandrovi de Pian, majitelka měditiskárny v Praze-Dejvicích. Odkazuje na jeho dotaz z 17. ledna na cenu výtisku jednoho leptu na dodaném papíru. Toto patrně souvisí se společným projektem, snad s lepty opatřenou bibliofilií *Mladík a nestvůra s lidskou hlavou* (Olomouc 1929).[113] Jednou z Bablerových bibliofilských edicí, jejichž ilustrace se Michalik ujal, bylo vydání Goethových *Mysterií* z roku 1931.[114] K nim se vztahují dva dopisy překladatele Otokara Fischera (1883–1938).[115] Děkuje mu za zaslání výtisků „*vkusné a zdařilé edice Mysterií, v níž mne upoutaly Vaše dvě ilustrace, tak přiléhavě odpovídající duchu Goethovy básně*“. Na závěr připojuje výraz naděje, že mezi nimi „*zas jednou dojde k výtvarnicko-literární součinnosti*“.

Další zajímavý a ucelený soubor čtyř dopisů pochází od Margarety Morgenstern (1879–1968), manželky básníka Christiana Morgensterna (1871–1914), zasílaný z hornobavorského Breitbrunn an Ammersee. Několik dopisů se týká především důležité práce Michalika z roku 1934 – ilustrací k překladu Morgensternových *Hymnických písní*, vydaných ke 20. výročí básníkovy smrti. Osm Michalikových dřevorytů je zde poja-

to ve specifickém, *„šrafovaném antroposofickém stylu diagonal shading“*.[116] V prvním dopise z 6. března 1934 dává Margaret Morgenstern souhlas s Michalikovým *„schönen Plan“* a vyjadřuje přesvědčení, že mnichovské nakladatelství Piper nebude proti vydání překladu nic namítat, sama jej prý již kontaktovala. Dále píše, že by ji velmi těšilo, pokud by se mohl připravit i větší výbor manželových básní v češtině (upozorňuje však, že jen s jejím souhlasem a za příslušný honorář). [*obr. 13*] Téhož se týká i další její dopis z 28. ledna 1935, kde se ujišťuje, zda Michalik dostal její předchozí děkovný dopis a raději znovu vyjadřuje poděkování za vydání *Hymnů* a nadšení z jejich výtvarného pojetí – *„mit Ihren innigen, beseelten und beschwingten Bildern“*. Má také vyřídit díky překladateli. Zmiňuje se rovněž o dopisech význačných kritiků (jmenuje prof. Kleina, patrně překladatele ,[117] a prof. Ottu Fischera v Praze a prof. Jana Krejčího v Brně, o kterém jí psal dříve sám Michalik).[118] Opět připomíná plán na další širší výběr k překladu, který ráda navrhne. Je za tuto spolupráci velmi vděčná, zvláště s ohledem na zhoršující se politické poměry v Německu. Psaní je velmi přátelské, stýská si na Michalikovo mlčení a těší se na další jeho psaní, neboť *„ich habe an Ihnen im Herzen so oft gedankt“*. Zmínka o dalších překladatelských plánech se objevuje ještě v dopise z 19. února 1935, jakkoliv zde především připomíná platbu svého autorského/licenčního honoráře, i když od Michalika ví, že malý náklad knihy ani nepokryl vynaložené prostředky. Psaní uzavírá vyjádřením radosti, že dílu Christiana Morgensterna zůstávají nakloněny místní (explicitně pražské) umělecké a literární kruhy, stejně jako tomu bylo za jeho života.[119] Vydání *Hymnů* se týká i korespondence s nakladatelstvím Piper & Co. München: prvním je Michalikův koncept dopisu s informací o plánu vydání z 22. března 1934 (psáno těsnopisem), na což navazují dva menší lístky na stroji, odpovědi Reinharda Pipera (1879–1953). V prvním z 24. března 1934 dává souhlas s vydáním českého překladu a žádá o dva exempláře (jeden pro *„Frau Morgenstern“*). V listu z 4. června 1934 již děkuje za ony dva výtisky, chválí typografii a vazbu, ale upřímně a kriticky hodnotí ilustrace: *„Diese erscheinen uns etwas schwächlich“*. Podle Pipera jsou slova básníka natolik působivá a jasná, že jejich doplnění ilustracemi není třeba.

Poslední dopis (*„Abschrift“*)[120] od Margaret Morgenstern není datován, z logiky řazení dopisů je však nejmladší a také tón dopisu tomu odpovídá. Pisatelka připomíná předchozí dopis Michalikovi, s jiným tématem, a v tomto případě se na něj obrací s žádostí o podporu spisovatele *„Alexeje Remisova“*, respektive Alexeje Michajloviče Remizova (1877–1957),[121] ruského emigranta v Paříži, který žije ve velké tísni, je nemocný a velmi rád by publikoval své texty, pro které zhotovuje i ilustrace. Margareta Morgenstern se Michalika dotazuje, zda nezná někoho, nejlépe v Praze, kdo by mohl pomoci s vydáním jeho prací, ideálně v českém překladu, anebo i rusky v některém z ruskojazyčných pražských časopisů. Posílá mu jeho adresu a bude vděčná za vše, jakkoliv jej nerada obtěžuje.

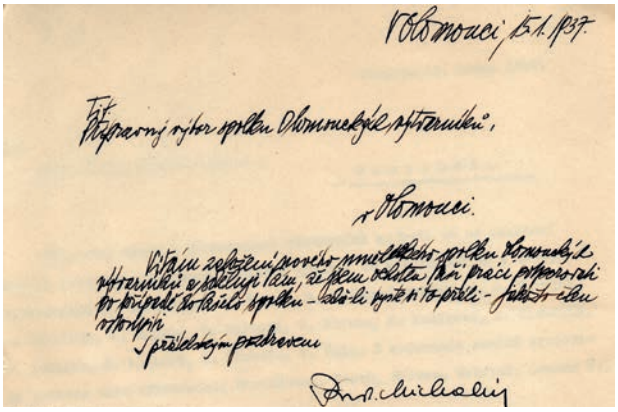
V Olomouci, dne 15. 1. 1937.

Tajemnému výboru spolku Olomouckých výtvarníků,

v Olomouci.

Vyjádřuje zahájení nového uměleckého spolku Olomouckých výtvarníků a sděluji tímto, že jsem ochoten při práci připojovati se k případné tomuto spolku – bude-li mít tento příležitost – jakožto členu mimořádným.

S přátelským pozdravem

Ant. Michalik

9 – Michalikova souhlasná odpověď na výzvu k připojení se ke Skupině olomouckých výtvarníků, 15. leden 1937

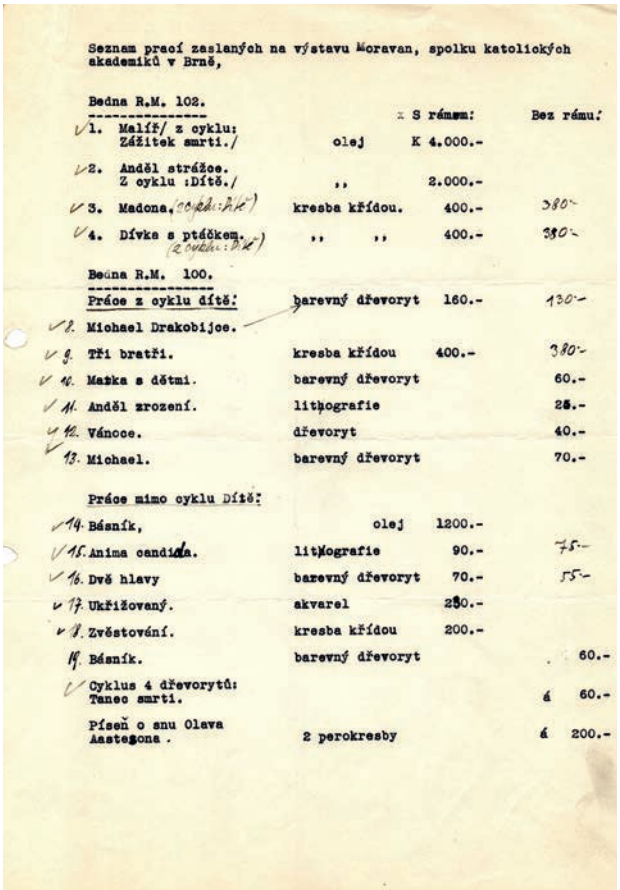
Seznam prací zaslaných na výstavu Moravan, spolku katolických akademiků v Brně,

Bedna R.M. 102.				
			s rámem:	Bez rámu:
1. Malíř/ z cyklu: Zážitek smrti./	olej	K	4.000.-	
2. Anděl strážce. Z cyklu :Dítě./	,,		2.000.-	
3. Madona. (cyklus:Dítě)	kresba křídou.		400.-	380.-
4. Dívka s ptáčkem. (z cyklu: Dítě)	,, ,,		400.-	380.-
Bedna R.M. 100.				
Práce z cyklu dítě:	barevný dřevoryt		160.-	130.-
8. Michael Drakobijce.				
9. Tři bratři.	kresba křídou		400.-	380.-
10. Matka s dětmi.	barevný dřevoryt			60.-
11. Anděl zrození.	lithografie			25.-
12. Vánoce.	dřevoryt			40.-
13. Michael.	barevný dřevoryt			70.-
Práce mimo cyklu Dítě:				
14. Básník,	olej		1200.-	
15. Anima candida.	lithografie		90.-	75.-
16. Dvě hlavy	barevný dřevoryt		70.-	55.-
17. Ukřižovaný.	akvarel		250.-	
18. Zvěstování.	kresba křídou		200.-	
19. Básník.	barevný dřevoryt			60.-
Cyklus 4 dřevorytů: Tanec smrti.				á 60.-
Píseň o snu Olava Aastesona.	2 perokresby			á 200.-

10 – Seznam Michalikových prací zaslaných v roce 1939 na brněnskou výstavu organizovanou spolkem katolických akademiků Moravan, 1939

Michalik si tedy utvářel i zajímavou mezinárodní síť kontaktů a nepřekvapí, že při své „obchodní strategii“ nespoléhal jen na lokální objednávky, ale postupoval i proaktivně. O prodejní strategii a praxi, kdy mohl využívat svého jistého „agenta“, svědčí dopis patrně dobrého známého

Ing. Aloise Randáka[122] z 1. února 1937, odeslaný z Považské Bystrice. Randák potvrzuje, že již obdržel grafické listy a doufá, že některé prodá. Pár předchozích už udal (*Narození dítěte*, *Lkající žena*) a daný kupec, Vladimír Hartl, se zajímá také o objednávku exlibris stejného provedení, jaké má sám Randák. V rámci zprostředkování žádá o sdělení ceny za 200 či 300 kusů a má zaslat i návrhy dle stanovených motivů (1. Mračna, paprsek, ptáci, 2. Dělník sedí, čte knihu, za ním žena, 3. Žena s pochodní). K dopisu jsou přiloženy dva seznamy s deseti položkami grafik s náměty a cenami s datací 16. ledna 1937 a 25. prosince 1937, se vzkazem Randáka, co již prodal. Michalik si uchoval i dva ústřižky platebních poukázek: z 22. února 1937 na 80 Kč se vzkazem o prodeji č. 3 (*Mezi dobrem a zlem*) a č. 4 (*Básník s knihou*) a z 11. února 1937 na 75 Kč – s přípisem o prodeji č. 2 (*Narození dítěte* a *Lkající žena před ukřižovaným*).[123]

V Michalikově korespondenci nalezneme rovněž stopy jeho snahy přesáhnout horizont českých zemí a své práce prostředkovat i zahraničnímu publiku a institucím. V první řadě se přirozeně jednalo o Německo, se kterým je spojen dopis Julia Rodenberga (1884–1970),[124] bibliografa, knihovědce a historika umění, který od dvacátých let působil v Deutsche Bücherei (předchůdkyně dnešní Deutsche Nationalbibliothek) jako vedoucí oddělení vzácných tisků. Byl autoritou bibliofilských kruhů (1929 založil soutěž Die schönsten Bücher) a na toto téma i odborně publikoval.[125] Michalikovi adresoval dne 19. února 1934 osobní dopis, oficiálně však s hlavičkou lipského Deutsche Buchkunststiftung.[126] V dopise zmiňuje Michalikovy grafiky – mluví o jeho pěkné „mapě“ podané „*in liebenswürdiger Weise*“, kterou Michalik zaslal do Abteilung der künstlerischen Drucke ve zmíněné Deutsche Bücherei. Na závěr připojuje informaci, že pojede tento rok do Prahy za výtvarným kritikem, znalcem moderní grafiky, typografie a exlibris Arthurem Novákem (1876–1957)[127] a přitom by se rád zastavil v Olomouci a seznámil se jak s Michalikem, tak s O. F. Bablerem.

Michalikův „archiv“ zajímavě dokumentuje i jeho ambiciózní strategii, kdy se snažil proniknout na zahraniční umělecký trh, konkrétně do galerií ve Spojených státech amerických. V roce 1932 se obrátil na Obchodní ústav obchodní a živnostenské komory v Praze s žádostí o prověření solidnosti společnosti Livingstone Galleries, Inc. Ta mu zaslala potvrzení, že se specializuje na nákup olejomaleb, dřevorytů, rytin atd., ale též porcelánových ozdob a keramiky, a své finanční závazky plní. K tomu je přiložen Michalikův anglicko-německý koncept dopisu, datovaný však až 9. červencem 1936.[128] [*obr. 14*] Michalik oslovuje tuto firmu, o níž se dozvěděl, že mají zájem o obrazy a grafiky, a posílá jim své dřevořezy a litografie, jejichž seznam je přiložen.[129] Tyto posílá na ukázku, a pokud by měli zájem, pošle i olejomalby a tempery. Koncept uzavírá žádostí o zaslání grafik zpět, pokud je v průběhu roku neprodají. O několik let později se anglickým listem (v rukopisném konceptu z 19. prosince

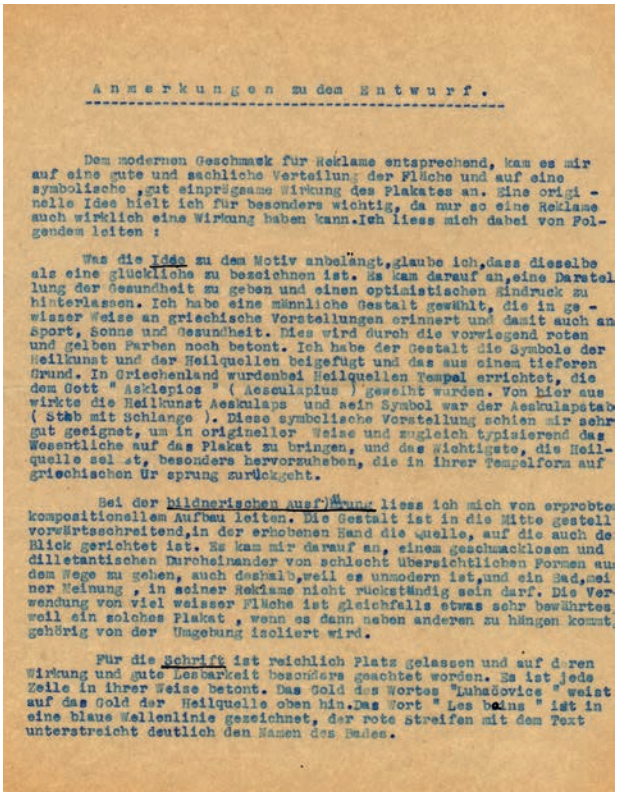

Anmerkungen zu dem Entwurf.

Dem modernen Geschmack für Reklame entsprechend, kam es mir auf eine gute und sachliche Verteilung der Fläche und auf eine symbolische ,gut einprägsame Wirkung des Plakates an. Eine origi - nelle Idee hielt ich für besonders wichtig, da nur so eine Reklame auch wirklich eine Wirkung haben kann.Ich liess mich dabei von Folgendem leiten :

Was die Idee zu dem Motiv anbelangt,glaube ich,dass dieselbe als eine glückliche zu bezeichnen ist. Es kam darauf an,eine Darstellung der Gesundheit zu geben und einen optimistischen Eindruck zu hinterlassen. Ich habe eine männliche Gestalt gewählt, die in gewisser Weise an griechische Vorstellungen erinnert und damit auch an Sport, Sonne und Gesundheit. Dies wird durch die vorwiegend roten und gelben Farben noch betont. Ich habe der Gestalt die Symbole der Heilkunst und der Heilquellen beigefügt und das aus einem tieferen Grund. In Griechenland wurdenbei Heilquellen Tempel errichtet, die dem Gott " Asklepios " (Aesculapius) geweiht wurden. Von hier aus wirkte die Heilkunst Aeskulaps und sein Symbol war der Aeskulapstab (Stab mit Schlange). Diese symbolische Vorstellung schien mir sehr gut geeignet, um in origineller Weise und zugleich typisierend das Wesentliche auf das Plakat zu bringen, und das Wichtigste, die Heilquelle selbst, besonders hervorzuheben, die in ihrer Tempelform auf griechischen Ursprung zurückgeht.

Bei der bildnerischen Ausführung liess ich mich von erprobten kompositionellem Aufbau leiten. Die Gestalt ist in die Mitte gestellt vorwärtsschreitend,in der erhobenen Hand die Quelle, auf die auch der Blick gerichtet ist. Es kam mir darauf an, einem geschmacklosen und dilletantischen Durcheinander von schlecht übersichtlichen Formen aus dem Wege zu gehen, auch deshalb,weil es unmodern ist,und ein Bad,meiner Meinung , in seiner Reklame nicht rückständig sein darf. Die Verwendung von viel weisser Fläche ist gleichfalls etwas sehr bewährtes, weil ein solches Plakat , wenn es dann neben anderen zu hängen kommt, gehörig von der Umgebung isoliert wird.

Für die Schrift ist reichlich Platz gelassen und auf deren Wirkung und gute Lesbarkeit besonders geachtet worden. Es ist jede Zeile in ihrer Weise betont. Das Gold des Wortes "Luhačovice " weist auf das Gold der Heilquelle oben hin.Das Wort " Les bains " ist in eine blaue Wellenlinie gezeichnet, der rote Streifen mit dem Text unterstreicht deutlich den Namen des Bades.

11 – „***Anmerkungen zu dem Entwurf***“. Příloha doplňující nabídku na zhotovení propagačního plakátu pro lázně Luhačovice, 10. únor 1933

1934) obrátil na Charlese Whitmorea, majitele galerie The Print Corner v Hinghamu (Massachusetts). Představuje se jako „*graphic artist of Czechoslovakia*“ a posílá mu jako ukázku své práce několik „*coloured wood-engravings made in the technique of the Japanese colour-prints*“, které dokumentoval fotografickými snímky. Dotazuje se, zda by o ně měl zájem, s dovětkem, že jejich cena by byla „*moderate*“. Odpovědi se mu dostalo o měsíc později, 12. ledna 1935. Sekretariát galerie odpověděl, že jeho práce bohužel nemohou přijmout, neboť zastupují jen americké umělce. Doporučuje však dva galeristy v New Yorku (The Downtown Gallery a E. Weyhe Gallery), posílá mu zpátky jeho fotografie a přeje mu s jeho grafikami úspěch. Další pokus o kontakt s americkým prostředím dokumentuje tužkou psaný a nedatovaný koncept adresovaný „*International Print Makers Exhibition, Los Angeles*“.[130] Michalik je informuje, že by se rád účastnil jejich výstav a ptá se, kdy bude další, aby mohl zaslat své práce.

Specifickým typem zakázek bylo pro Michalika restaurování, na které se specializoval od roku 1938 jako externí restaurátor Městského muzea v Olomouci.[131] Restaurátorství se nicméně věnoval již dříve. Svědčí o tom koncept dopisu adresovaný faráři Bruno Drescherovi v Andělské Hoře u Bruntálu (Engelsberg)[132] z 15. září 1936, kde diskutuje objednávku restaurování pěti velkých obrazů

s tím, že je ochoten pracovat i na dalších. Během působení v olomouckém muzeu měl Michalik zájem zdokonalit si tuto specializaci. O tom v jeho „archivu" svědčí odpověď z ředitelství bavorských státních sbírek z léta 1938, v němž vedoucí restaurátorského oddělení prof. Reinhold Lischka (1881–1949) oznamuje, že jej pro nedostatek místa nelze přijmout v jejich „*Schüleratelier*". Protože žádal o jiné doporučení, navrhuje mu Kaiser Friedrich-Museum v Berlíně, kde by mohl získat další restaurátorské školení.[133] Přesto je doložené, že Michalik nakonec v roce 1940 oddělení Reinholda Lischky navštívil.[134] Další zmínku o této Michalikově činnosti přináší dopis Paula Kowaliska z Nového Jičína z 30. srpna 1938, v němž specifikuje restaurování tří obrazů s rámy a hodnotí jej přitom uznale jako „*Fachmann*", který nejlépe posoudí, jaký zásah obrazy vyžadují. S Michalikovou činností v olomouckém muzeu souvisí i oficiální, německy psaný dopis ředitele muzea Roberta Smetany z 23. listopadu 1939, kterým Michalika pověřuje opravou/přemalbou svorníků v policejní strážnici olomoucké radnice („*Übermalungen der Schlussteine*").[135] V té době měl s Michalikem již dobré zkušenosti a jeho místo hájil na úkor jiných zájemců.[136] Odkazoval přitom na potřebu spolehlivosti, svědomitosti a „*Solidität*" restaurátora, přičemž mu patně konvenovaly i další Michalikovy zájmy. V konvolutu Michalikových písemností o tom svědčí starší (česky psaná) výzva Roberta Smetany,[137] žádající malíře o spolupráci na sestavování bibliografie všech vědních oborů i literatury, tj. aby specifikoval svá díla, která sepsal za svého působení v Olomouci, včetně překladů a sborníků či časopisů, jež redigoval.[138] Smetana se mj. již v roce 1937 zasadil o zakoupení čtyř Michalikových prací do sbírek městského muzea.[139]

12 – Rudolf Michalik, **Z cyklu Tanec smrti**, list I, dřevořez, 1936

Živý vhled do Michalikovy umělecké praxe a realizace nejrůznějších zakázek poskytuje i korespondence s různými firmami zajišťujícími umělecký materiál a služby – jejich rádius byl poměrně značný, od moravských a českých firem až po komunikace se specializovanými výrobci a prodejci v Německu. Bohatě zastoupená korespondence se týká především nákupů speciálních papírů pro Michalikovy grafiky, které v různé míře provázejí specifikaci vhodnosti papírů pro dané grafické techniky.[140] S pražskou firmou Gutenberg-Haus Gebrüder Geel Michalik několikrát korespondoval ve věci zakoupení rydel[141] a s písmolijnou Arnošta Grégra si dopisoval ohledně objednávky série písmových forem – část dopisu se příznačně týká Michalikovy žádosti o 10 % slevu, která ale nemůže být s ohledem na malý objem zakázky kalkulována.[142] S pražským zástupcem firmy Schriftsgießerei Gebrüder Klingspor, Offenbach a. M. si v roce 1932 dopisoval o podobné věci, týkající se novinek písmových forem („*Schrift-Novitäten*"). Součástí oficiálního dopisu zástupce firmy J. Kořínka ze dne 22. prosince 1932 je jeho přípis, dotazující se Michalika, zda by měl zájem o starší ruční lis, který je vhodný „*für individuelle (bibliophile) Arbeiten*". Michalik si rovněž uschoval leták Slévárny písem (česká akciová společnost, Praha) z 15. září 1936 nabízející odkoupení tiskařských strojů. S jeho grafickou činností souvisí i několik dopisů od firmy Kast & Ehinger Geselllschaft (Stuttgart – Prag – Wien), v nichž se jedná o zakoupení fermeže pro ruční lis („*Handpressendruck*") a zejména o nákupu tiskařských barev. Jednají i o možnostech tisku pro Michalika, nicméně s ohledem na jeho barevné grafiky na to nedostačují jejich disponibilní technologie kamenotisku a ofsetu („*nicht genug streng sind*").[143] Korespondenci o tiskařském lisu vedl Michalik i s pražskou firmou Fr. Zrnka (Fachgeschäft für die graphische Industrie) z prosince 1936.

Další soubor této korespondence se týká malířských potřeb, zvláště barev, o jejichž nákupu jednal s firmami Industriewerke Lohwald, Odemer & Co. (Lohwald bei Augsburg, skrze pražské zastoupení), s níž si dopisoval o zásilce nových „*keimsche Mineral Künstlerfarben*".[144] Korespondence s firmou akad. malíře Josefa Štolovského (I. československá továrna barev pro umělce a školy, Praha XII) se týkala informací o složení napodobeniny neapolské žluti.[145] Dva dopisy byly zaslány zástupci společnosti Weimarfarbe ve věci objednávky barev v prášku – jeden je přitom adresován jeho ženě do Vratislavi (7. května 1933),[146] druhý už Michalikovi do Olomouce (13. května 1933). Další doklady se týkají nákupu pláten (pro vazbu bibliofilií od firmy Josef

Brief 7.6.34
+ 2 Exemplare

Breitbrunn am Ammersee

Fürstenfeldbruck Land Oberbayern .
6.3.34.

Sehrgeehrter Herr Michalik !

Mit Ihrem schönen Plan bin ich unter den von Ihnen geschilderten Verhältnissen gern einverstanden und hoffe, dass auch der Verlag Piper nichts dagegen einzu-wenden hat .Ich habe mich sofort nach Empfang Ihrer Zeilen an ihn mit der Mitteilung meines Einverständnisses ~~an in~~ gewendet,bin aber noch ohne Antwort.Da mir aber die Uebersetzungsrechte vorbehalten sind,so wird Herr Piper vermutlich-wie in früheren Fällen -seiner Zustimmung nur noch den Wunsch nach der Q u e l l e n - a n g a b e für die sechs Hymnen von Christian Morgenstern hinzufügen .

Es sollte mich aufrichtig freuen,wenn es gelingen würde,später eine grössere Auswahl in tschechicher Sprache herauszubringen .Nur müsste ich in einem solchen Fall bitten um v or h e r i g e Zusendung der Uebersetzungen und überdies müsste mir dann doch auch ein Honoraranteil gewährt werden .

Mit den besten Wünschen für Ihre Arbeitspläne

und freundl. Grüssen

Margareta Morgenstern.

13 – Dopis Margarety Morgenstern, 6. březen 1934

Löwit, Praha-Karlín)[147] a rámů (Max Welz, Verkaufstelle der Rahmen- und Leistenfabrik, Vídeň).[148]

Nemalý počet korespondence vedl Michalik s tiskárnami, s nimiž jednal o tisku svých grafik i reprodukcích maleb. Dopisoval si v této věci jak s olomouckou firmou Lithographie & Steindruckerie Albert Klamt,[149] tak s pražskými firmami Graphische Kunstanstalt und Verlag V. Neubert & Söhne (Praha-Smíchov)[150] a M. Schulz, Graphische Kunstanstalt.[151] S brněnskou firmou Chemigrafia. Graphische Reproduktions-Anstaltung řešil otázky barevného tisku reprodukcí jeho olejomaleb.[152] Podobně Michalik jednal s pražskou firmou Stereotyp & Zinkographie Heinrich Kříž, která nabízela zhotovit fototechnickou technikou *„autotypische Klischée"* reprodukci jeho olejomalby, kterou jim má zaslat.[153] Tiskařských služeb se týká i urgence ze strany Lidových závodů tiskařských a nakladatelských, s. r. o., v Olomouci, na splacení 184,05 Kč *„za dodávku tiskopisů"*.[154]

V Michalikově „archivu" nechybí ani soukromé účty, patrně pro jeho ženu, např. z listopadu roku 1922 za látky, knoflíky, hedvábí, bavlnu (Ludvík Hartl, Olomouc). Explicitně jeho manželky se týká vyúčtování pro *„Frau Elfriede Michalik"* za nákup mýdla, krémů a dalších kosmetických potřeb z obchodu Veleda v Praze-Dejvicích.[155]

Závěr

Rudolf Michalik je ceněn jako jeden z nejoriginálnějších tvůrců meziválečné Olomouce, s osobitým stylem, vedoucím na cestě k *„hledání absolutna"* až ke spirituálně orientované abstrakci.[156] Právě citlivá, duchovně založená povaha tohoto umělce-antroposofa byla často připomínána, zejména neobyčejně lidsky empatickým přístupem v jediné Michalikově monografii od Davida Vody. Připomínal se komplikovaný lidský osud umělce na pozadí složité existenční situace, tvůrčího hledání a krize, i kontextu nacionální a ideologické polarizace v Olomouci třicátých a čtyřicátých let. Na tomto půdorysu by pak bylo velmi snadné vystavět tradiční imaginativní portrét osobnosti Rudolfa Michalika jako typicky rozervaného umělce: zmítaného mezi realitou a mystickými ideály, německou identitou a novým kontextem Československa či modernistickým a tradicionalistickým pojetím tvorby. Zdá se, že i dochovaný Michalikův „archiv" by toto mohl potvrzovat

14 – Anglicko-německý koncept dopisu newyorské společnosti obchodující s uměním Livingstone Galleries, Inc. s nabídkou Michalikových grafik, 9. červenec 1936

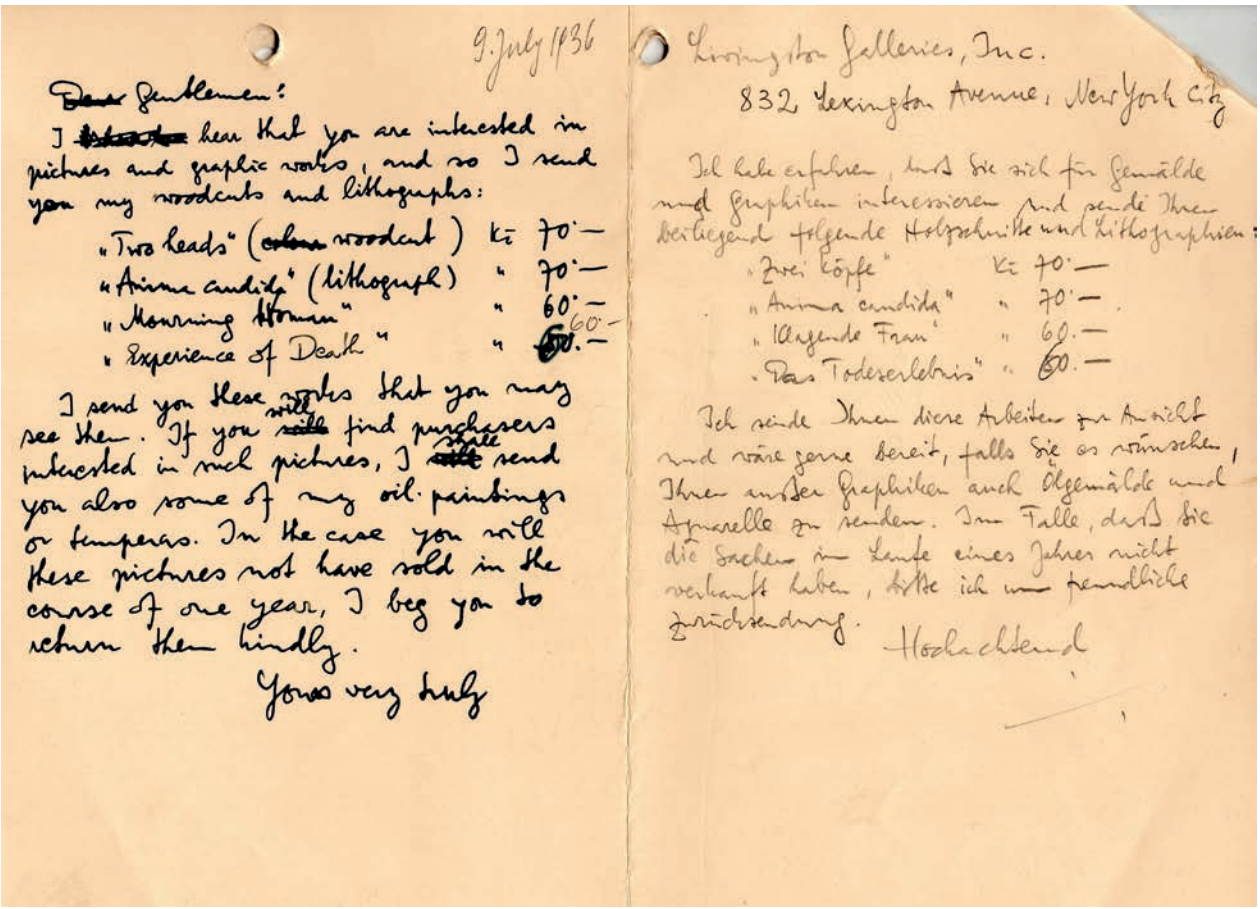
9. July 1936

Dear Gentlemen:

I heard that you are interested in pictures and graphic works, and so I send you my woodcuts and lithographs:

„Two heads" (woodcut) Kč 70·—
„Anima candida" (lithograph) " 70·—
„Mourning Woman" " 60·—
„Experience of Death" " 60·—

I send you these works that you may see them. If you find purchasers interested in such pictures, I send you also some of my oil paintings or temperas. In the case you will these pictures not have sold in the course of one year, I beg you to return them kindly.

Yours very truly

Livingston Galleries, Inc.
832 Lexington Avenue, New York City

Ich habe erfahren, dass Sie sich für Gemälde und Graphiken interessieren und sende Ihnen beiliegend folgende Holzschnitte und Lithographien:

„Zwei Köpfe" Kč 70·—
„Anima candida" " 70·—
„Klagende Frau" " 60·—
„Das Todeserlebnis" " 60·—

Ich sende Ihnen diese Arbeiten zur Ansicht und wäre gerne bereit, falls Sie es wünschen, Ihnen ausser Graphiken auch Ölgemälde und Aquarelle zu senden. Im Falle, dass Sie die Sachen im Laufe eines Jahres nicht verkauft haben, bitte ich um freundliche Zurücksendung.

Hochachtend

a být tak oporou pro poetické (vasariovské) vylíčení solitérního uměleckého génia.[157] Dílčím způsobem by se takové líčení nabízelo. V dochovaném konvolutu dokumentů nalezneme na jedné straně potvrzení Michalikova osobitého duchovního života, ale i neustávající stopy finanční tísně, neuznání i lopotné a zdaleka ne vždy úspěšné snahy se prosadit. Takový obraz by mohl představovat konvenčně čtenářsky přitažlivý, atraktivní model vyprávění. Byl by však také velmi plochý. Potlačoval by komplexitu i proměny Michalikova meziválečného působení a života v hanácké metropoli. Zpočátku to pro něj byla „*omezená Olomouc*",[158] později se nadchnul pro zdejší kulturně, duchovně i umělecky stimulující prostředí, jehož se stal přirozenou součástí.[159] Michalikův „archiv" v tomto ohledu poskytuje skutečně symptomatický vhled do pestrého česko-německo-židovského tavicího kotlíku Olomouce, který v období mezi dvěma světovými válkami zažíval jedno z nejzajímavějších období svých kulturních dějin. Kreativitu tohoto multietnického prostředí Michalik sám vyjevoval implicitně (přirozeně dvojí psaní jména, vystupování v obou kulturních a jazykových sférách) i explicitně: např. v anketě *Mährisches Tagblatt* (1936) vyjádřil v odpovědi na otázku „*Co se Vám líbí a nelíbí v Olomouci?*" stejné pozitivní pochopení pro německé i české umění. Přitom si uvědomoval vzájemně obohacující dualitu obou kulturních sfér, v jejichž balancování viděl kladný přínos: „*Osudové politické soužití Němců s Čechy spočívá v jejich poznávání a výuce vážit si jeden druhého*".[160] Tato křehká symbióza, chovaná v idealistických myslích olomoucké kulturní elity, se od konce třicátých let nezadržitelně rozpadala a Michalik je bezesporu jednou z typických, symbolických obětí konce této křehké rovnováhy.[161]

„Archiv" Rudolfa Michalika z Vlastivědného muzea v Olomouci plasticky informuje o této komplexně provázané struktuře osobních, uměleckých i institucionálních průniků mezi oběma etniky. Logicky přitom dominuje německý kontext pramenů, potvrzujících Michalikovy kořeny. Němčina pro něj zůstávala mateřskou řečí, nicméně s českými adresáty a institucemi volil češtinu, ovšem ne vždy. Ve svém souhrnu pak tento materiál ukazuje především bohaté sítě jeho vazeb, a to v rámci českých zemí, různých jazykových prostředí, ale i v zahraničí. Dominují přitom jednoznačně vazby na německé osobnosti a umělce z českých zemí, zejména z okruhu Metznerbundu a Prager Secession. Dokumenty přitom dobře vykreslují i uměleckou existenci a „životní strategie" umělce v prostředí města, jež oscilovalo mezi identitou lokálního centra a periferie. Doklady z tohoto „archivu" mohou mít instrumentální význam v tom, jak pomáhají doplnit stávající znalosti o tomto malíři, mohou však mít i obecnější význam. Jak v uměleckém a kulturním kontextu dvacátých a třicátých let 20. století, tak v pohlížení na Michalika jako na symptomatickou osobnost. Univerzum jeho kontaktů, ambicí, pestrých zájmů i rozličných zakázek, pohybujících se mezi volnou tvorbou a reklamní produkcí, to vše tyto pečlivě shromážděné doklady rozkrývají. Svou roli v tom hrají i zdánlivě okrajové doklady. Při pohledu na jakýkoliv osobní/umělecký archiv totiž není nic triviálního.[162] Naopak, sebemenší detaily nejen napomáhají poznat jednotlivosti či doplňují stávají informace, ale živě před nás staví ty nejpestřejší rysy umělcovy osobnosti zakotvené v daných socio-kulturních vztazích, jejichž byl součástí a které současně i spoluvytvářel. I mikrohistorický příběh biografické jedinečnosti se totiž vždy odehrává v kontextu univerzálního historického rámce (narativu), v němž rezonuje svou exemplárností.[163] Neubráníme se však přitom dojmu, že i přes bohatství pramenů zůstává naše historické vztahování k minulosti jen neúplné a obraz Rudolfa Michalika stále nevyhnutelně rozostřený. S tímto melancholickým údělem dějin umění[164] snad přitom dobře souzní i životní peripetie tohoto tvůrce, oscilujícího mezi partikulární a nevyhnutelnou daností tohoto světa a absolutní sférou ducha.

Původ snímků – Photographic credits: 1: repro: Lukáš Motyčka – Veronika Opletalová (edd.), *Literární procházky německou Olomoucí*, Olomouc 2012, s. 78; 2–11, 13, 14: archiv autora; 12: repro: David Voda, *Rudolf Michalik – více světla! / Rudolf Michalik – mehr Licht! (1901–1993)*, Olomouc 2002, s. 24

Poznámky:

* Studie vznikla v rámci řešení projektu Grantové agentury České republiky *Dějiny umění na Moravě: Morava v dějinách umění* (20-09541S). Děkuji laskavým recenzentům za cenné podněty a komentáře, které jsem vděčně přijal a využil.

1 Petr Jindra – Radim Vondráček (edd.), *Tvůrce jako předmět dějin umění. Pozice autora po jeho „smrti". Sborník 6. sjezdu historiků umění*, Praha 2020. Srov. např. také Gabriele Guercio, *Art as Existence: The Artist's Monograph and Its Project*, Cambridge, Mass 2006. – Hans Renders (ed.), *Theoretical Discussions of Biography. Approaches from History, Microhistory, and Life Writing*, Lewiston 2013. – Hans Renders – Binne De Haan (edd.), *Theoretical Discussions of Biography. Approaches from History, Microhistory, and Life Writing*, Leiden – Boston 2014. Zajímavě se nad problémem zamýšlí i David Pullins, The Individual's Triumph: The Eighteenth-Century Consolidation of Authorship and Art Historiography, *Journal of Art Historiography* 16, 2017 (June). Tento segment obecně historického výzkumu má již své etablované instituce a periodika, např. Center for Biographical Research, University of Hawai s časopisem *Biography. An Interdisciplinary Quarterly* (od 1978) či *Journal of Historical Biography* (University College of the Fraser Valley).

2 Paul Barolsky, *A Brief History of the Artist from God to Picasso*, University Park 2010. K jím analyzované rétorické a konvenční „mytologii" autora viz i Ernst Kris – Otto Kurz, *Legend, Myth and Magic in the Image of the Artist. A Historical Experiment*, New Haven 1979 či Rudolf and Margot Wittkower, *Born under Saturn. The Character and Conduct of Artists*, New York 1963.

3 Mieke Bal – Norman Bryson, Semiotics and Art History, *The Art Bulletin* LXXIII, 1991, s. 180–181.

4 Hayden White, Response: The Dark Side of Art History, *The Art Bulletin* LXXXIX, 2007, s. 25–26.

5 Petr Jindra – Radim Vondráček, Úvod: Tvůrce jako předmět dějin umění. Pozice autora po jeho „smrti", in: Jindra – Vondráček (pozn. 1), s. 14–15. –

Irving Lavin, The Art of Art History: A Professional Allegory, *Leonardo* 29, 1996, s. 31.

[6] Jiří Kroupa, Dietrichsteinský palác v Brně a Ludwig Sebastian Kaltner, *Umění* XLVI, 1998, s. 542.

[7] Vít Havránek – Sabine Schaschl – Bettina Steinbrügge (edd.), *The Need to Document*, Zürich 2005. – Charles Merewether (ed.), *The Archive. Documents of Contemporary Art*, Cambridge, MA – London 2006. – Klaus Kastberger – Stefan Maurer – Christian Neuhuber (edd.), *Schauplatz Archiv: Objekt – Narrativ – Performanz*, Berlin – Boston 2019. – Daniel Grúň, Archív umelca – paralelná inštitúcia alebo prostriedok seba-historizácie?, *Sešit pro umění, teorii a příbuzné zóny* 11, 2011, s. 64–84.

[8] Aleida Assmann, Prostory vzpomínání. Podoby a proměny kulturní paměti, Praha 2018, s. 23. – Tomáš Winter (ed.), *Emil Filla. Archiv umělce / The Archive of the Artist*, Praha 2010. – Helena Musilová, *Jiří Valoch: kurátor, teoretik, sběratel: léta 1965–1980*, Brno 2020, s. 107–114, 221–226. – Jana Písaříková – Hynek Kocman, Archivní a umělecká činnost J. H. Kocmana, *Bulletin Moravské galerie* 73, 2016, s. 96–103. V kontextu současného umění lze upozornit na projekt „Archivy umělců" na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze: https://vvp.avu.cz/archivy/archiv-umelcu/ (vyhledáno 18. 10. 2021).

[9] Vznikl 1984 při Galerii H v Kostelci nad Černými Lesy, je zaměřen na sbírku dokumentů zvláště českého a slovenského umění 20. a 21. století: https://www.artarchiv.cz/ a informační systém abART: www.isabart.org (vyhledáno 6. 9. 2021).

[10] Chris Kraus, *Social practices*, South Pasadena, CA 2018.

[11] Grúň (pozn. 7), s. 80.

[12] Anna Habánová (ed.), *Mladí lvi v kleci. Umělecké skupiny německy hovořících výtvarníků z Čech, Moravy a Slezska v meziválečném období*, Řevnice – Liberec 2013. – Anna Habánová – Ivo Habán (edd.), *Ztracená generace? Německočeští výtvarní umělci 1. poloviny 20. století mezi Prahou, Vídní, Mnichovem a Drážďany*, Liberec 2013.

[13] JMa [Josef Maliva], heslo Michalik, Rudolf, in: Anděla Horová (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*, Praha 1995, s. 509. – David Voda, *Rudolf Michalik – více světla! / Rudolf Michalik – mehr Licht! (1901–1993)* (kat. výst.), Muzeum umění Olomouc 2002, zde vyčerpávající další literatura. – Josef Maliva, Rudolf Michalik – ein antroposophischer deutscher Maler aus Tschechien, in: Pavol Černý (ed.), *Sborník k osmdesátým narozeninám prof. PhDr. Rudolfa Chadraby, CSc.*, Olomouc 2002, s. 439–461. – Anna Habánová, *Metznerbund: Dějiny uměleckého spolku Metznerbund, 1920–1945*, Liberec 2016, s. 194–202.– Karolina Lhotská, *Vliv antroposofie na české umění počátku 20. století* (bakalářská práce), Ústav věd o umění a kultuře FFJU, České Budějovice 2019, zejména s. 28–33; za upozornění děkuji Lubomíru Slavíčkovi. – Pavel Zatloukal, *Meditace o městě, krajině, umění: Olomouc 1919–1989*, Ostrava – Olomouc 2020, s. 170–173. R. Michalik je reflektován i v následujících publikacích: Jiří Olič, *Antimodernisté*, Praha – Olomouc 2009. – Jaroslav Anděl et al., *Myslet bez konce. Rudolf Steiner inspirací / Thinking without limits: Inspired by Rudolf Steiner. Rudolf Steiner a současné umění / Rudolf Steiner and contemporary art*, Praha 2011. – Lenka Bydžovská – Vojtěch Lahoda – Karel Srp, *Černá slunce. Odvrácená strana modernity*, Řevnice – Ostrava 2012.

[14] David Voda, Antroposofické umění z Prahy, Čech (Terezína) a Moravy (Vídně), in: Reinhold J. Fäth – David Voda (edd.), *Aenigma. Století antroposofického umění*, Řevnice – Olomouc 2015, s. 266–268.

[15] Voda (pozn. 13), s. 18.

[16] Ibidem, s. 18.

[17] Vojtěch Lahoda et al. (edd.), *Dějiny českého výtvarného umění IV. 1890–1939*, 1–2, Praha 1998. – Rostislav Švácha – Marie Platovská (edd.), *Dějiny českého výtvarného umění V. 1939 –1958*, Praha 2005.

[18] Johann Wolfgang von Goethe, *Paria*, Olomouc 1927, přel. Otto F. Babler.

[19] I bez oficiálního ukončení akademie se Michalik po celý život tituloval jako akademický malíř.

[20] Voda (pozn. 13), s. 12.

[21] Zatloukal (pozn. 13), s. 170–171.

[22] Obec křesťanům (heslo), in: Zdeněk R. Nešpor (ed.), *Religionistická encyklopedie*, https://rg-encyklopedie.soc.cas.cz/index.php/Obec_křesťanů (vyhledáno 6. 11. 2021). Zde další literatura.

[23] Babler i Michalik měli stejný ročník narození a Babler rovněž navštěvoval olomouckou reálku; viz Veronika Opletalová, Německé střední školy, in: Lukáš Motyčka – Veronika Opletalová (edd.), *Literární procházky německou Olomoucí*, Olomouc 2012, s. 67–68.

[24] Lukáš Motyčka, Německé kulturní spolky, in: Motyčka – Opletalová (pozn. 23), s. 79.

[25] Voda (pozn. 13), s. 14.

[26] Ibidem, s. 30.

[27] Rudolf Michalik, *Das schöne Olmütz. Die Kunstuhr*, Olmütz 1943.

[28] Vlastivědné muzeum umění, sbírka Historický archiv, pořadač: 297 × 292 mm. Na hřbetu dodatečný nápis propisovacím perem: „*Městské muzeum (Korespond.)*" a modrou tužkou číslice „*II*". Dosud neinventarizováno. Na nepovšimnutý soubor Michalikova „archivu" mě laskavě upozornila správkyně archivních sbírek Andrea Jakubcová.

[29] Voda (pozn. 13), s. 38–40.

[30] Např. podací lístek korespondence s Arbeitsgemeinschaft Volksbund für das Deutschtum im Ausland z roku 1940, přihláška k odběru plynu z Městské plynárny v Olomouci z 10. 10. 1934 s přiloženým letákem plynárny o novém tarifu či leták a prázdný formulář brněnské Freiwillige Krankenkasse der selbstständig Erwerbtreibenden für Mähren-Schlesien.

[31] Dopisy datované: 18. 4. 1922, 24. 4. 1922, 16. 6. 1922, 28. 7. 1922, 1. 8. 1922, 1. 9. 1922, 7. 2. 1923, 16. 2. 1923, 19. 2. 1923, 20. 2. 1923, 26. 3. 1923, 31. 8. 1923, 3. 1. 1924 (dopis adresován Rudolfu Michalikovi jako „*Stud. Akad.*"), 14. 1. 1924, 30. 3. 1924, 9. 5. 1924, 30. 6. 1925, 26. 7. 1925, 22. 6. 1926, 12. 9. 1931 a 29. 6. 1931, 1. 7. 1932 (korespondenční lístek z Karlových Varů).

[32] Zejména v dopise z 16. 2. 1923.

[33] Dopis odeslaný z Hrušovan nad Jevišovkou (Grussbach) z 9. 5. 1924.

[34] Listy z 12. 9. a 29. 6. 1931.

[35] Korespondence zahrnuje listy psané perem, strojopisy, pohlednici i svatební oznámení Josefa Bendla a Anneliese Bendl, „*geb. Wanke – Neusiedl. Brünn*", z července 1938.

[36] Dopis Wilhelma Wankeho z 16. 2. 1923.

[37] Michalik zde tužkou podtrhl odkaz na kontaktní osobu na Ministerstvu školství a osvěty v Praze.

[38] Výzvy z 20. 10. 1939 a 26. 4. 1940.

[39] Koncept na rubu dopisu od firmy Kast & Ehinger Gesellschaft ze 24. 3. 1933.

[40] Sídlo úřadu bylo v Jablonci nad Nisou/Gablonz/Neiße, Reichenberger Straße 15 a zastupoval jej vedoucí Ing. Künzel. Částka byla nakonec Michalikovi prominuta jako forma podpory umělce.

[41] Strojopis je zachován na rubové straně rukopisného konceptu Michalikova dopisu Bruno Drescherovi, faráři v Andělské Hoře z 15. 9. 1936; viz pozn. 131.

[42] Voda (pozn. 13), s. 16, s. 81, č. I 1930g.

[43] Ibidem, č. kat. 37.

[44] K němu viz např. Irmhild La Nier-Kuhnt, *Philosophie und Bühnenbild. Leben und Werk des Szenikers Hans Wildermann*, Emsdetten 1970.

[45] Hanns von Walther, *Die Kunst der Buchillustration. Eine bibliophile Untersuchung an Hans Wildermanns „Faust"*, Regensburg 1929.

[46] Blíže viz https://gerhardreisch.com/de/vita (vyhledáno 8. 11. 2021).

[47] Od roku 1902 působil jako svobodný spisovatel věnující se jak lyrice (*Das Lied vom Steffl*, 1916), tak próze a dramatu (*Beethoven. Ein Weihespiel*, 1920). Roku 1936 spoluzakládal *Bund deutscher Schriftsteller Österreichs*; viz Peter Autengruber, *Lexikon der Wiener Straßennamen. Bedeutung, Herkunft, frühere Bezeichnungen*, Wien 2014, s. 233.

[48] Richard Plattensteiner, *Der Mahatma. Die große Seele. Mysterium in 8 Bildern, einem Vorspiel und Nachspiel*, Dresden – Leipzig 1930[2].

[49] Míněna patrně steinerovská Obec křesťanů či Obec přátel křesťanů (Die Christengemeinschaft).

[50] Na závěr dopisu připojuje: „*Ich freue mich darüber, daß Sie, der Künstlermensch, in der Anthroposophie das Ihnen Gegebene gefunden haben, das Sie sicher trägt, und meine, daß wir uns von Ihnen dem Ringen um Klarheit des Erkennens der höchsten Güter in unablässigem Mühen zuwenden wollen.*"

[51] Dopis zařazen pod písmenem „A". Degenaar byl autorem např. *Zur anthroposophischen Medizin: Themen aus dem Gesamtwerke Rudolf Steiners* či *Krankengeschichten. Krankheitsfälle und andere medizinische Fragen, besprochen mit Rudolf Steiner*.

[52] Voda (pozn. 13), s. 22.

[53] Johannes Lenz, *Obec křesťanů. První seznámení*, Praha 1992.
[54] Voda (pozn. 13), s. 20.
[55] Marjorie Batchelder, *The Puppet Theatre Handbook*, New York 1947. – Eadem – Virginia Lee Comer, *Puppets and Plays*, New York 1956. Blíže viz Paul Eide, heslo Marjorie Batchelder, in: *World Encyclopedia of Puppetry Arts*, https://wepa.unima.org/en/marjorie-batchelder/ (vyhledáno 6. 11. 2021).
[56] Else Brömse působila jako pěvecká pedagožka Německé akademie hudby a divadelních umění (Deutsche Akademie für Musik und darstellende Kunst), proto je označovaná i jako „*Prof.*". Viz heslo Německý hudebněpedagogický svaz, in: Petr Macek (ed.), *Český hudební slovník osob a institucí*, Centrum hudební lexikografie. Ústav hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, https://www.ceskyhudebnislovnik.cz/slovnik/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=3434 (vyhledáno 7. 11. 2021).
[57] Voda (pozn. 13), s. 12.
[58] Ivo Habán, *Fenomén německo-českého výtvarného umění 20. století (Die Pilger, Junge Kunst, Prager Secession. Pražská scéna a paralelní centra německy hovořících umělců v meziválečném Československu* (disertační práce), Seminář dějin umění FFMU, Brno 2012, s. 65.
[59] Oskar Schürer, Zur Ausstellung der Prager Sezession, *Deutsche Kunst und Dekorationen* 1, 1930, s. 314–317.
[60] Sama Else Brömse se věnovala šíření odkazu svého manžela, např. Gabriela Kašková, *August Brömse. Der Künstler und seine Bilder* (diplomová práce), Ústav pro dějiny umění FFUK, Praha 2008, s. 15.
[61] Vedoucí tamní Sektion für bildende Kunst der Museums-Gesellschaft Teplitz-Schönau; viz pozn. 70–71.
[62] Kletzl mezi 1927 a 1931 studoval dějiny umění v Berlíně, Mnichově a také Praze. Od roku 1931 působil na univerzitě v hesenském Marburgu, kde se věnoval německé výtvarné kultuře v hraničních oblastech a mimo Německo. Od 1940 působil jako hostující profesor na univerzitě v Lutychu a v letech 1941–1945 byl mimořádným profesorem a ředitelem katedry dějin umění na poznaňské univerzitě. Srov. LS [Lubomír Slavíček], heslo Kletzl Otto, in: Lubomír Slavíček (ed.), *Slovník historiků umění, výtvarných kritiků, teoretiků a publicistů v českých zemích a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů (asi 1800–2008)*, Praha 2016, s. 626. Z jeho prací např. Otto Kletzl, *Von deutscher Kultur in der Tschechoslowakei, aus Anlaß der Ausstellung für zeitgenössische Kultur in Brünn 1928*, Kassel 1928. – Idem, *Rudolf Krauß, ein Radierer*, Eger 1929. – Idem, *Die deutsche Kunst in Böhmen und Mähren*. (*Deutsche Lande Deutsche Kunst*), Berlin 1941.
[63] Patrně Gesellschaft für zeitgenössische Kultur. K její činnosti viz Anja Edith Ference, *Německé divadelní, hudební, pěvecké a umělecké spolky v Olomouci v letech 1918 až 1938* (disertační práce), Katedra historie FFUP, Olomouc 2012, s. 105–107.
[64] Dopis z 2. 7. 1935. Manfred H. Grieb (ed.), *Nürnberger Künstlerlexikon. Bildende Künstler, Kunsthandwerker, Gelehrte, Sammler, Kulturschaffende und Mäzene vom 12. bis zur Mitte des 20. Jahrhunderts*, Berlin 2007, s. 494.
[65] Dopis je adresován na hlavičkovém papíru ředitelství školy: Der Direktor. Der Gewerbeschule (Städt. Fachschule für das Malerhandwerk und verwandte Berufe).
[66] Dopis z 23. 10. 1936.
[67] Po penzionování E. W. Brauna v roce 1935 se Werner Kudlich stal klíčovým vědeckým pracovníkem zemského muzea a po 1939 ředitelem zdejšího, nově vzniklého Říšského župního muzea v Opavě. Od 1942 působil ve speciální jednotce SS, která se účastnila rabování uměleckých sbírek v západních oblastech Sovětského svazu a Polsku. Viz LS [Lubomír Slavíček], heslo Kudlich Werner, PhDr., in: Slavíček (pozn. 62), s. 762. – Josef Gebauer, heslo Kudlich Werner, https://www.opava-city.cz/cz/mesto-urad/o-meste/osobnosti/historikove/kudlich-werner.html (vyhledáno 8. 11. 2021).
[68] Ke Gebauerovi viz Ivo Habán – Anna Habánová (edd.), *Paul Gebauer*, Liberec 2018.
[69] Cit. dle Habánová (pozn. 13), s. 198.
[70] Této osobnosti byl věnován příspěvek Bohuslavy Chleborádové: Neznámá žena z Teplic – Emma Meisel (1885–1942) – eine unbekannte Frau aus Teplitz na sympoziu „Metznerbund – ušlechtilá soutěž obou národů", konaném v Oblastní galerii Liberec v rámci řady *Mezery v historii* 2017 – sborník nebyl publikován. Srov. též LS [Lubomír Slavíček], heslo Meisel, Emma Sara, in: Slavíček (pozn. 62), s. 906.
[71] Bohuslava Chleborádová (ed.), *Umění v nouzi!? Sekce pro výtvarné umění Muzejní společnosti Teplice-Šanov 1932–1938 / Kunst in Not!? Sektion für bildende Kunst der Museums-Gesellschaft Teplitz-Schönau 1932–1938*, Teplice 2020.
[72] Bohuslava Chleborádová, Tragická mise Rudolfa Jakubka 1934–1938, in: Marcel Fišer – Alena Habánová (edd.), *Mezery v historii. Lücken in der Geschichte*, Cheb 2016, s. 21–29.
[73] Toho se týká zmínka o „*Brömse-Ausstellung*" v dopise z 30. 10. 1936, který zmiňuje, že výstava je ukončena a že lze 3. 11. poslat do Olomouce práce Krausse (s výjimkou tří prodaných prací).
[74] Jmenuje i částku 50 Kč za jeden grafický list.
[75] Adresa: Praha-Dejvice, Na Kodymce 10.
[76] Jakkoliv je dopis spíše formální (pisatelka Michalikovi vyká), v druhé části přechází k osobním záležitostem, kdy připomíná Michalikovo zprostředkování u pana Skoumela (Skoumala?), ovšem bez dalšího vývoje v této záležitosti; ta se týkala neurčitého rukopisu, který mu sice předala, ale po nějakém čase jej dostala zase zpět, aniž by tušila, zda jej četl. Od té doby jí leží na stole a nemá sílu s ním dále pracovat.
[77] Inge Thiele, roz. Peschka (1903–1993). V letech 1922–1926 a 1929–1933 studovala na pražské akademii, mj. i u Agusta Brömseho, v roce 1927 se provdala za svého učitele, prof. Franze Thieleho, členka Metznerbundu.
[78] Ze dne 31. 11. 1934 (jakkoliv se jeví datum jako 1924, z logiky věci jde o specifický typ rukopisu); Michalik si u dopisu ponechal i graficky pojatou Krickovu obálku.
[79] V letech 1920–1924 studoval pražskou akademii u Karla Krattnera, srov. Habánová (pozn. 13), s. 194, 294, referující o jeho charakteristickém „*Heimatkunst*".
[80] K výstavám viz Robert Thoms, *Die Künstler der Großen Deutschen Kunstausstellung München 1937–1944: Gesamtverzeichnis. Vollständig überarbeitete, korrigierte und ergänzte Ausgabe. Mit einer chronologischen Inhaltsübersicht der Zeitschrift Die Kunst im Deutschen Reich*, Berlin 2018.
[81] Dopis z 17. 8. 1940.
[82] Malíř a grafik. V letech 1893–1896 studoval na pražské akademii u Maxmiliána Pirnera, od 1928 působil na akademii jako profesor, kde převzal po Augustu Brömsem grafickou speciálku. Byl členem Metznerbundu; srov. Habánová (pozn. 13), s. 299.
[83] Voda (pozn. 13), s. 30.
[84] Opatřené razítkem „*Architekt Dipl. Ing. K. Fischer, Olmütz, Wassergasse 2*".
[85] Při nákresech je poznámka „*Grundriss des Blechendaches*"; na zadní straně jednoho z nákresů je tužkou napsáno „*Michalik*". K malbě Voda (pozn. 13), s. 78.
[86] Martin Hájek, *Olomoučtí Němci 1918–1938*, Olomouc 2020, s. 175–176.
[87] Na zadní straně dopisu jsou Michalikovy rukou psané poznámky o rozměrech a cenách papíru japanu.
[88] Dopis z 18. 1. 1939. K Wohlrathovi viz Zatloukal (pozn. 13), s. 172, pozn. 43.
[89] Heslo Richard Buchta, in: *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950. Band 1*, Wien 1957, s. 123.
[90] Rudolf Michalik, Obraz sv. Vavřince z radniční kaple, *Věstník hlavního města Olomouce* VI, 1940, č. 10, 30. 8., s. 123–125.
[91] Markéta Doláková, *Robert Smetana a jeho působení v oblasti muzejnictví a památkové péče v Olomouci v letech 1936–1946* (diplomová práce), Katedra dějin umění FFUP, Olomouc 2010, s. 75, 78.
[92] Snad Riccardo Ricci, kustod při Sopraintendenza alle gallerie, ai musei medioevali e moderni ed agli oggetti d'arte per le provincie di Parma, Piacenza, Reggio Emilia e Modena; viz *Annuario del Ministero della pubblica isstruzione*, Roma 1922, s. 617.
[93] S olomouckým prostředím je spojen ještě dopis z 23. 2. 1939 doplněný razítkem „*Leserunde Inh.* [aberin] *Margarethe Paul, Olmütz*", v němž pisatelka projevuje náklonnost a zmiňuje časopis, který si brzy vyzvedne. Omlouvá se, že jej nemohla pro nemoc rodiny navštívit. Její pozůstalost se nachází v Sächsisches Staatsarchiv, 21765 Börsenverein der Deutschen Buchhändler zu Leipzig (I), Nr. F 10932. K dokladům dalších kontaktů náleží i dopis Dr. Heřmana Mikuleho z 25. 10. 1939, dříve státního profesora obchodních učilišť při německé obchodní akademii v Olomouci (viz *Věstník Ministerstva školství a národní osvěty* XVII, 1935, s. 161). V listu děkuje Michalikovi za dopis a odkazuje především na R. Smetanu, se kterým se dobře zná, a dotazuje se, zda ví, že již pracuje v Brně jako profesor na české obchodní akademii

v Brně. Marginálním dokladem je výzva ze strany Nordmährische Gemeinnützige Heim- und Grundwertungsgenossenschaft, G. m. b. H., Olomouc [Olomoucké obecné prospěšné družstvo na zužitkování domu a pozemku, jež se angažovalo v postavení Německého domu v Olomouci; viz Ference (pozn. 63), s. 127] z 22. 8. 1939, která Michalika žádá o okamžité navrácení zapůjčeného výsuvného stolku („*einen grossen zusammenklappbaren Tisch*"), který nutně potřebují. Přiloženo je potvrzení o předání stolu Michalikovi z 2. 4. 1940 s podpisem „*Přidal*".

[94] Dopis z 9. 3. 1939; součástí je „*Seznam prací zaslaných na výstavu Moravan spolku katolických akademiků v Brně*".

[95] Voda (pozn. 13), s. 38. – Zatloukal (pozn. 13), s. 191.

[96] Michalik se o členství přihlásil 9. 6. 1937, vyrozumění o přijetí obdržel na adresu „*Rudolf Michalík, akad. Malíř a grafik, Olomouc, Englova 2*" dne 28. 6. 1937. Konvolut eviduje další specifické doklady vázající se k této odborové organizaci (pozvánka na valné shromáždění z 13. 2. 1940, výzvy k uhrazení poplatků, šekové poukázky poštovní spořitelny, informace o placení daní apod.).

[97] Další evidovanou informací z prosince 1938 je leták o prodloužení soutěžní lhůty na postavení pomníku T. G. Masaryka v Českých Budějovicích.

[98] Je přiložen strojopisný opis inzerátu z *Lidových noviny* ze dne 6. 3. 1940. Dopis děkana z 8. 3. 1940 uvádí mj. „*rádi bychom, aby návrh obsahoval také náboženské prvky*" a na pauzovacím papíru je přiloženo schéma okna s měřítkem.

[99] Nejstarším dokladem v „archivu" je německy psaný dopis z 3. 1. 1932 adresovaný Elfriede Michalik, odpovídající na její dotaz ohledně léčby, včetně informace o zaslaném prospektu a cenových relacích.

[100] Viz https://de.wikipedia.org/wiki/Roman_Karl_Scholz (vyhledáno 6. 11. 2021).

[101] Rukou a tužkou Michalikem „*Angebot 350, event. 300*".

[102] Dopis je na papíru s hlavičkou „*Rudolf Michalik, akad. Malíř, Olomouc, Englova 2*". Finální česká verze je lakoničtější a chybí zde postskriptum vyřizující srdečně pozdravy faráři Královi.

[103] Dopis Komory z 26. 7. 1937.

[104] Dopis z 25. 8. 1937.

[105] Texty pro ony dva diplomy, určené pro výročí 25 a 30 let práce pro společnost, jsou přiloženy.

[106] Potvrzení od olomoucké tiskárny Lidové závody tiskařské a nakladatelské: „*Rudolf Michalik, malíř, zde za: kresba záhlaví pro časopis Rozsévač.*" Časopis vydával Arcibiskupský ordinariát v Olomouci v letech 1939–1940 a 1945–1948.

[107] Dopisy z 25. 11. 1937 a 8. 1. 1938.

[108] Míněn cyklus *Tanec smrti*, který byl vydán v roce 1938 jako prémie Klubu přátel umění s úvodním slovem Otty F. Bablera. K tomu Voda (pozn. 13), s. 22. – Zatloukal (pozn. 13), s. 172, pozn. 41.

[109] Honorář pro Michalika byl stanoven na 1 600 Kč, o velikosti a úpravě se má dohodnout s Ing. Vavříkem. Grafiky má dodat do konce ledna a je povinen dodržet závazek, aby rok tyto grafiky sám neprodával.

[110] Dopis z 26. 7. 1940; ke konceptu je připojen účet.

[111] 23. a 25. 10. 1939, poslední dopis je z 27. 3. 1940.

[112] Mastný a syn – Dům dobrých bot, Olomouc, Riegrova ul.

[113] Voda (pozn. 13), s. 81, č. I 1929.

[114] Johann Wolfgang von Goethe, *Mysteria*, Otokar Fischer (překl.), Olomouc 1931.

[115] Dopisy z 5. 6. a 16. 7. 1932. Otokar Fischer (1883–1938), literární historik a germanista, od roku 1909 působící na Karlově univerzitě v Praze, jako řádný profesor od roku 1927. Je znám zejména svým vynikajícím a stále platným překladem Goethova *Fausta*.

[116] Christian Morgenstern, *Hymnické písně*, Nový Jičín 1934 (vyd. Kryl a Scotti). Šest hymnických básní z Morgensternových sbírek *In Phantas Schloss* a *Auf vielen Wegen* vybral a přeložil František Klein. K tomu Voda (pozn. 13), s. 20.

[117] František Klein (1905–2004) středoškolský učitel (profesor) v Brně a vlastivědný badatel.

[118] Patrně prof. PhDr. Jan Krejčí (1868–1942), literární historik a germanista, v letech 1934–1935 rektor Masarykovy univerzity v Brně.

[119] Po straně je rukou Margaret Morgensternové připsáno jméno Dr. Karla Čapka.

[120] Stejný dopis je přiložen ještě jednou, jde o opravenou verzi původního, v němž se pisatelka omlouvá za neúmyslné chyby v předchozím, včera odeslaném dopise.

[121] Alexej Michajlovič Remizov (1877–1957) byl ruský spisovatel, který se věnoval také kaligrafii a grafice. V roce 1921 emigroval a od roku 1923 žil v Paříži; viz Hélène Sinany, *Bibliographie des œuvres d'Alexis Remizov*, Paris 1978. – Charles Moser, *The Cambridge History of Russian Literature*, Cambridge 1992, s. 442.

[122] Pisatel nicméně Michalikovi vyká. V závěru dopisu připisuje poznámku o zaslání fotografií z Tater, jako propagaci krás Slovenska. Je otázka, zda tímto pisatelem nebyl plukovník Alois Randák z Olomouce, bývalý legionář, snad totožný s plukovníkem dělostřelectva a dělostřeleckého oddílu 258, který odešel do výslužby po roce 1935; viz https://armada.vojenstvi.cz/vase-dotazy/125.htm (vyhledáno 9. 11. 2021).

[123] O prodejích Michalikových prací svědčí i tužkou psaný seznam děl s cenami z 8. 12. 1936 pro „*Frl. Žákova*" s přípisem „*alles verkauft*".

[124] Julius Friedrich Wilhelm Anton Rodenberg. Z jeho prací např. Julius Rodenberg, Geschichte der Illustration von 1800 bis heute, in: Fritz Milkau (ed.), *Handbuch der Bibliothekswissenschaft. Bd. 1. Schrift und Buch*, Leipzig 1931, s. 625–665. – Idem, *Die Druckkunst als Spiegel der Kultur in fünf Jahrhunderten*, Berlin 1942.

[125] Julius Rodenberg, *Deutsche Bibliophilie in drei Jahrzehnten. Verzeichnis der Veröffentlichungen der deutschen bibliophilen Gesellschaften und der ihnen gewidmeten Gaben 1898–1930*, Leipzig 1931. Byl i členem řady bibliofilských sdružení, např. *Berliner Bibliophilen-Abend*, *Weimarer Gesellschaft der Bibliophilen*, *Gutenberg-Gesellschaft Typographischen Gesellschaft Leipzig* či londýnské *First Edition Club*.

[126] Založen u příležitosti Mezinárodní výstavy knih v Lipsku v roce 1927.

[127] Jitka Bílková, *Arthur Novák (1876–1957). Soupis osobního fondu*, Praha 1999.

[128] Anglický překlad je jinou rukou. Na líci archu je exlibris Bedřicha Beneše Buchlovana, respektive Bedřicha Beneše (1885–1953), spisovatele, básníka, překladatele a v letech 1930–1941 redaktora časopisu *Bibliofil*; viz LS [Lubomír Slavíček], heslo Beneš Buchlovan, Bedřich, in: Slavíček (pozn. 62), s. 87–88.

[129] Dřevořez *Two heads* (*Zwei Köpfe*, 70 Kč) a dále litografie: *Anima candida* (70 Kč), *Mourning Woman* (*Klagende Frau*, 60 Kč), *Experience of Death* (*Das Todeserlebnis*, původní cena 50 Kč je přepsána na 60 Kč).

[130] Patrně se jedná o výstavu organizovanou uskupením Printmakers of California, založenou v roce 1914 v Los Angeles. Její předchůdkyně, významnější The California Society of Etchers, však do poloviny 20. století pořádala výstavy jen na národní bázi. Viz Maryly Snow (ed.), *California Society of Printmakers: One Hundred Years, 1913–2013*, San Francisco 2013.

[131] Voda (pozn. 13), s. 28.

[132] Bruno Drescher byl jako duchovní správce farnosti příslušníkem řádu německých rytířů; viz Jarmila Šuráňová, *Vztah Československé republiky a Německého řádu Panny Marie Jeruzalémské v letech 1923–1939* (disertační práce), Katedra historie FFUP, Olomouc 2015, s. 58. Působil zde ještě v roce 1941; *Deutscher Orden Direktorium des Ordens vom Deutschen Haus Sankt Mariens in Jerusalem. Kirchenjahr 2019/2020*, Brixen 2019, s. 246.

[133] Dopis z 3. 6. 1938, odeslaný Reinhardem Lischkou z „*Direktion der bayerischen Staatsgemäldesammlungen, Alte Pinakothek, München*", reagoval na Michalikův dopis z 17. 4. 1938.

[134] Doláková (pozn. 91), s. 73. O Michalikově restaurátorské činnosti v Olomouci a o jeho textech podrobně, s. 72–73.

[135] Voda (pozn. 13), s. 28. K opravě i Doláková (pozn. 91), s. 65.

[136] Doláková (pozn. 91), s. 65–66.

[137] 14. 6. 1938, adresovaná z titulu Musea hlavního města Olomouce.

[138] Bibliografie měla pokrývat období od listopadu 1918 do současnosti. Michalikovy činnosti recenzenta a kritika se v jeho „archivu" týká i korespondence z 19. 12. 1938, odeslaná z pražského nakl. Melantrich, kdy mu děkují za informaci o jeho chystané recenzi knihy Antonína Matějčka *Česká malba gotická* v *Moravském večerníku*. Omlouvají se, že nemají volný redakční výtisk, nicméně mohou mu nabídnout 50% slevu. Michalik v nedatované odpovědi děkuje za zaslanou a zlevněnou knihu, přikládá svůj referát o knize v *Moravském večerníku* ze dne 28. února 1939 a informuje je, že v nejbližší době hodlá zaslat recenze do dalších časopisů, jež následně také zašle.

[139] Doláková (pozn. 91), s. 51.
[140] Korespondence s firmami: Arta Traubman & Co. (Brno), 20. 1. 1938; Ludwig Císař (Praha), lístek z 23. 9. 1939 a nabídka s ukázkami z 16. 12. 1933; Arnauer Maschinen-Papierfabrik Eichmann & Co (Arnau an der Elbe), objednávka vzorníku (speciální papír Amboss a Makart) z 22. 5. 1940; Fr. Eggerthem z Büteen-Papierzeugnung (Stubenbach, Böhmerwald), 23. 1. 1933, vzorky papíru přiloženy v obálce; Anton J. Schmidt's Sohne (Velké Losiny), dopisy z 14. 6. 1933 a 21. 12. 1938; firma argumentuje, že nemůže zaslat tak malý počet archů, jaký Michalik požaduje.
[141] Dopisy ze 14. 12. 1932 (s nabídkou a ceníkem) a 20. 3. 1934.
[142] Dopisy z 18. a 21. 1. 1933. Součástí jsou i přiložené vzorníky písem.
[143] Dopisy z 1. 12. 1932, 27. 2. a 24. 3. 1933; součástí jsou i faktury Michalikových objednávek.
[144] Dopisy z 6. 7. a 14. 7. 1932, 8. 5. 1940. Uschován je i korespondenční lístek zaslaný Michalikovi na jeho hotelovou adresu během pobytu v Mnichově (Hotel Deutscher Hof), 28. 8. 1940.
[145] Dopis z 23. 6. 1938.
[146] Ačkoliv byli sezdáni ve Vratislavi v roce 1930, dopis je adresován stále na její dívčí jméno „*Fräulein Elfriede Kleinert*".
[147] Dopis z 16. 2. 1934 s nabídkou „*Ballonnleinen und Buchbinderleien*".
[148] Dopis z 19. 3. 1931 informující o dvou zásilkách „*Rahmenmustern*".
[149] Dopis z 12. 10. 1928. Jednalo se o nabídka tisku 300 ks publikace o 48 stranách osmerkového formátu na knižním papíru.
[150] Dopis z 13. 11. 1930 týkající se jednání o reprodukci obrazu velkého formátu.
[151] Dopis z 7. 11. 1930 ve věci kalkulace hlubotiskové zakázky.
[152] Podrobné dopisy z 19. 8. 1932, 18. 11. 1932 žádající o upřesnění zakázky; jsou zaslány kalkulace dle formátů a typů tisku.
[153] Dopis z 25. 12. 1932.
[154] Výzva z 13. 11. 1934, k níž je připojen příjmový doklad potvrzující, že Rudolf Michalik uhradil 13. 12. 1934 částku 100 Kč.
[155] Účet z 24. 3. 1937 na 99,50 Kč. Příkladem drobných dokladů je i dopis od firmy M. Chvatal, Petrolgas-Apparate (Liberec), v němž Michalikovi zasílá metr knotu jako vzorek, dopis z 14. 5. 1939.
[156] Zatloukal (pozn. 13), s. 172.
[157] Barolsky (pozn. 2), s. 61.
[158] Voda (pozn. 13), s. 12.
[159] Ibidem, s. 14.
[160] Ibidem, s. 32. – Zatloukal (pozn. 13), s. 179. – Pavel Zatloukal, Výtvarná kultura, in: Jindřich Schulz (ed.), *Dějiny Olomouce. 2. svazek*, Olomouc 2009, s. 210.
[161] K tomu zejména Hájek (pozn. 87) či Zatloukal (pozn. 13), s. 179–217. – Pavel Zatloukal, Úvodem, in: Voda (pozn. 13), s. 6.
[162] Colin Eisler, „Every Artist Paints Himself": Art History as Biography and Autobiography, *Social research* LIV, 1987, s. 88.
[163] Hans Renders – Binne de Haan, Introduction: The Challenges of Biography Studies, in: Renders – De Haan (pozn. 1), s. 6–7.
[164] Michael Ann Holly, Melancholy of Art, *The Art Bulletin* LXXXIX, 2007, s. 7–17.

SUMMARY

Painter and graphic artist Rudolf Michalik in the light of his Olomouc „archive“ (1922–1940)

Ondřej Jakubec

The finding in Olomouc of a hitherto unknown private archive of Rudolf Michalik (1901–1993), an anthroposophical and abstract-inclined painter of the first half of the 20th century, presents in particular new aspects of this interesting artistic figure from inter-war Olomouc. This set of documents is stored in the Historical Archive of the Regional Museum in Olomouc and has yet to be the subject of research. In the context of art history, such a finding not only leads to reflection about the biographical method as a way of learning about the past, but also offers an opportunity to explore the phenomenon of the artist's archive. Against a background of ties and contacts it also permits the reconstruction of the period context and in this respect provides a genuinely symptomatic insight into the colourful Czech-German-Jewish melting pot of Olomouc, which experienced one of the most interesting periods of its cultural history between the two world wars. This „archive“ of Rudolf Michalik from the Museum of National History in Olomouc vividly informs us about this comprehensively interconnected structure of personal, artistic and institutional crossovers between the two ethnic groups.

Overall, this material shows in particular the rich networks of its ties, both within the Czech Lands, in the different language milieux, but also abroad. At the same time, ties to German personalities and artists from the Czech Lands, especially from the Metznerbund and Prager Secession circles, clearly predominate. At the same time, the documents also clearly depict the artistic existence and „life strategies“ of an artist in the city environment, oscillating between the identity of the local centre and the periphery. Evidence from this „archive“ can be instrumental in helping to supplement our current knowledge of the painter, but it can also be of more general significance – both in the artistic and cultural context of the 1920s and 1930s and in our view of Michalik as a symptomatic personality, with the wide range of his contacts, ambitions, varied interests and various commissions.

Figures: **1** – Antonín Kubis, **Rudolf Michalik in his studio**, photograph, 1936; **2** – **Letter from Michalik's uncle Wilhelm Wanke to his nephew**, 20 February 1923; **3** – **Letter from Marjorie Batchelder** with its own linocut It's Angeltime Again, recto and verso, 1930s; **4** – **Letter from Elsa Brömse**, 22 May 1935; **5** – **Letter from Emma Meisel**, 20 November 1936; **6** – **Letter from Wilhelm Johann Krick**, 8 November 1934; **7** – **Michalik's list of works (paintings?) from the estate of Hugo Wohlrath**, 25 January 1939; **8** – **Letter from Marie Antonie Maneth (Mizzi)**, 13 December 1939; **9** – **Michalik's agreement to a call** to join the Olomouc Artists' Group, 15 January 1937; **10** – **List of Michalik's works** sent in 1939 to the Brno exhibition organized by the Moravan association of Catholic academics; **11** – ***„Anmerkungen zu dem Entwurf“***. Appendix to an offer to make a promotional poster for the Luhačovice Spa, 10 February 1933; **12** – Rudolf Michalik, **From the Dance of Death cycle**, sheet I, woodcut, 1936; **13** – **Letter from Margareta Morgenstern**, 6 March 1934; **14** – **Anglo-German draft of a letter** to a New York Art trading company, Livingstone Galleries, Inc., with an offer of Michalik's prints, 9 July 1936